

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

ERFOLG

DIApositief?

**Evaluatie Duitsland Instituut Amsterdam
2012-2015**

Jurriaan Berger, Roxanne de Vreede - van Noort

Zoetermeer, 2 oktober 2015

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Managementsamenvatting

In opdracht van het ministerie van OCW evalueerde Panteia de Stichting Duitsland Instituut bij de Universiteit van Amsterdam (DIA). Het DIA bestaat sinds midden jaren 90 en heeft sindsdien OCW-subsidie ontvangen. De evaluatie gaat over de huidige subsidieperiode, die loopt van 2012 tot en met 2015.

De evaluatie is uitgevoerd aan de hand van drie onderzoeksvragen en de doelen die zijn vastgelegd in de subsidiebeschikking van OCW. De conclusies zijn hieronder verwoord als antwoord op de onderzoeksvragen.

1. Hoe **effectief** is het DIA in de periode januari 2012 – zomer 2015 geweest in het bereiken van haar subdoelen:

a) *Het stimuleren van mobiliteit en institutionele samenwerkingsverbanden in onderwijs en onderzoek;*

Dit doel heeft in de loop van de periode 2012-15 aan belang gewonnen door de oprichting van de Duitslanddesk; deze is voortvarend van start gegaan met het stimuleren van de mobiliteit van Nederlandse studenten uit hbo en wo en promovendi richting Duitsland.

b) *Het stimuleren en coördineren van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek;*

Hierin is het DIA vanouds sterk vertegenwoordigd en effectief. Het DIA stimuleert wetenschappelijk onderzoek naar Duitsland als thema, voor promovendi en andere onderzoekers vanuit verschillende disciplinaire hoeken (hoewel historici goed vertegenwoordigd zijn) van verschillende universiteiten, organiseert lezingen in het *Graduieretenkolleg* en heeft verschillende leerstoelen ingesteld en (bijzonder) hoogleraren aan zich verbonden. Samenwerkingsverbanden worden vooral langs deze lijn geïnitieerd. Waar DIA (en andere betrokkenen) géén rol voor zichzelf ziet, is het opzetten/onderhouden van samenwerkingen tussen of met de academische opleidingen Duits. De versplintering in dit deel van het academisch landschap is lastig te bestrijden, helemaal voor een instituut dat vanwege de band met de UvA als partijdig gezien kan worden.

c) *Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland;*

Dit omvat de publieke algemeen-maatschappelijke taak van het DIA. Hierop is bezuinigd in de loop van de huidige subsidieperiode; een korting op de subsidie maakte dit noodzakelijk. Gegeven die omstandigheid worden de essentiële onderdelen van deze taak goed in de lucht gehouden: het Duitslandweb, optredens in diverse media, lezingenseries (waarbij scherper op effectiviteit wordt geselecteerd).

d) *Het stimuleren van de kennis van de Duitse taal en cultuur en ondersteuning van het onderwijsveld.*

Hieronder vallen de activiteiten van de onderwijsafdeling van het DIA. Deze worden door de afnemers (docenten vo en lerarenopleiding hbo) breed gewaardeerd. Lesmaterialen en studiereizen zijn in die zin effectief. Ook de participatie in de Actiegroep Duits, die zich sterk maakt voor de promotie van het vak Duits, is hierin een effectief middel. Vo en hbo-lerarenopleiding krijgen de meeste aandacht, mbo is opkomend en met de universitaire lerarenopleidingen is relatief minder contact (wat met name aan de ULO's zelf te wijten is, aldus een vertegenwoordiger van een ULO).

- e) (het hoofddoel) Het bijdragen aan de (re-)vitalisering van de betrekkingen tussen Nederland en Duitsland op de terreinen van onderwijs, cultuur en wetenschap.

De effectiviteit van het DIA is zichtbaar op de verschillende subdoelen; deze subdoelen dekken met elkaar dit hoofddoel, dus die effectiviteit vertaalt zich in een bijdrage aan vitalisering zoals omschreven. Een enigszins vreemde eend in de bijt is doel c, de algemeen-maatschappelijke taak. Deze zou onder cultuur geschaard kunnen worden, maar is eigenlijk breder.

2. Hoe **efficiënt** is het DIA in het bereiken van de (sub)doelen a-e?

- a) Zijn er aanwijzingen dat dezelfde resultaten met minder middelen te bereiken zijn?
- b) Zijn er aanwijzingen dat meer/betere resultaten met dezelfde middelen te bereiken zijn?

De efficiëntie van het DIA is dramatisch verbeterd ten tijde van het aantreden van de huidige directeur (vóór de huidige subsidieperiode) en sindsdien alleen maar verder toegenomen. Op veel terreinen hebben we geconstateerd dat het DIA 'heel veel doet met weinig'. Aanwijzingen voor mogelijke efficiëntieverbetering zijn dan ook niet gevonden.

3. Wat is, gegeven de antwoorden op 1 en 2, het **toekomstperspectief** van het DIA?

- a) Zouden de vijf doelen op andere wijze(n) bereikt kunnen worden? Zo ja, is die andere wijze meer of minder effectief en efficiënt dan de werkwijze van het DIA?

Juist door de kruisbestuiving van de afdelingen (wetenschappelijke kennis wordt maatschappelijk uitgedragen en voedt ook de activiteiten ter ondersteuning van het onderwijsveld) is het DIA bij uitstek geschikt om deze set doelen te verwezenlijken. Het enige aspect van het DIA dat onder betrokkenen soms ter discussie wordt gesteld is of de locatie de meest ideale is. Soms wordt een 'Randstad/Amsterdam-bias' vermoed, met name door betrokkenen uit grensregio's. We zien in de activiteiten van het DIA dat de nationale opdracht wel degelijk ook nationaal wordt uitgevoerd. Op politiek en media-vlak blijkt Amsterdam juist een voordeel, en bezoekers/deelnemers aan allerlei activiteiten komen uit het hele land.

- b) Kunnen de doelen (deels of in het geheel) ook middels andere geldbronnen worden gerealiseerd? Zo ja, welke financieringsvormen zijn er, in welke mate en op welke termijn?

De doelen a,b en d horen sterk bij het werkveld van het ministerie van OCW. Naast deel- en cofinanciering (die er al is, van de Deutsche Akademische Austausch Dienst, de Universiteit van Amsterdam en in allerlei projectbijdragen) dient zich hier geen logische andere structurele subsidiënt aan. Dat ligt iets anders voor de publiekstaak. Vanwege haar taken op het terrein van bilaterale betrekkingen is een rol voor Buitenlandse Zaken hier denkbaar (dit ministerie heeft vanuit het Europafonds, dat tot 2011 bestond, het DIA ook gefinancierd op projectbasis).

- c) *Wat zijn, volgens (mogelijke) afnemers en andere belanghebbenden, sterke en zwakke kanten van de verbindende en faciliterende taken/rol van het DIA? Is het op basis hiervan aanbevelenswaardig om de basisopdracht aan het DIA te verbreden?*

Met name in de hoek van de academische opleidingen Duits is onderzocht in hoeverre DIA meer verbindend zou kunnen optreden. Dit blijkt nauwelijks te kunnen, en ook binnen en buiten het DIA niet als wenselijk te worden gezien, zoals al eerder over de versplintering is opgemerkt.

Het DIA werkt met allerlei partijen samen om haar doelen te bereiken, waarbij steeds gewaakt wordt voor dubbelingen of inefficiënties. Wel kan op dit punt iets verbeterd worden in de relatie met EP-Nuffic, dat zowel het voortgezet onderwijs (voorheen EP) bestrijkt als het hoger onderwijs (voorheen Nuffic); nog betere afstemming leidt tot nog meer slagkracht van beide en het gebruik van elkaars sterke punten.

Deze conclusies hebben geleid tot een vijftal aanbevelingen:

1. *OCW: houd het DIA in de lucht.*
2. *Houd bij gelijkblijvende doelstellingen tenminste het budget op gelijke hoogte.*
3. *OCW/DIA: verken de mogelijkheden voor aanvullende financiering vanuit Buitenlandse Zaken.*
4. *DIA: blijf scherp op bereik naar doelgroep en locatie.*
5. *DIA: overleg structureel met EP-Nuffic.*

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3
1 Inleiding	9
1.1 Het Duitsland Instituut Amsterdam	9
1.2 Doel en onderzoeksvragen	11
1.3 Onderzoeksopzet en leeswijzer	13
2 Wetenschap en mobiliteit	15
2.1 Mobiliteit en Duitslanddesk	15
2.2 Wetenschappelijke activiteiten van het DIA	16
2.3 Duits als 'kleine taal' in het academisch landschap	18
2.4 Conclusie	19
3 DIA in het onderwijs	21
3.1 DIA in het vo en het mbo	21
3.2 DIA en de lerarenopleidingen	24
3.3 Actiegroep Duits	26
3.4 Conclusie	27
4 Publieke taak	29
4.1 Het DIA in de media	29
4.2 Culturele en informerende activiteiten	31
4.3 Conclusie	32
5 Effectiviteit en efficiëntie van het DIA	33
5.1 Effectiviteit: hoofddoel in zicht?	33
5.2 Efficiëntie: het onderste uit de kan?	34
6 Toekomst voor het DIA	37
6.1 Bestaansgrond en taakopdracht	37
6.2 Subsidies en allianties	38
6.3 Aanbevelingen	39
Bijlagen	41
Bijlage 1 Lijst geïnterviewden	41
Bijlage 2 Geraadpleegde literatuur	43
Bijlage 3 Activiteitenoverzicht DIA 2012-15	46

1 Inleiding

1.1 Het Duitsland Instituut Amsterdam

Geschiedenis

In de jaren 90 was de mening van Nederlanders over Duitsland negatief, zo concludeerde onder meer instituut Clingendael. In antwoord hierop initieerde toen het ministerie van OCW het Duitsland Programma Hoger Onderwijs (DPHO). Hieraan gekoppeld werden Duitsland-instituten opgericht in Nijmegen, Utrecht en Amsterdam. *De stichting Duitsland Instituut bij de Universiteit van Amsterdam (DIA)* is van deze drie overgebleven, en profileert zich als *het kennisinstituut over in Nederland over het moderne Duitsland*.

Na het DPHO kwam een tweede en derde subsidieperiode, en de meest recente subsidie van OCW loopt van 2012 tot en met 2015.

Subsidiënten

Het ministerie van OCW is daarmee de hoofdfinancier van het DIA. De activiteiten van het DIA worden voor ongeveer de helft gefinancierd vanuit deze subsidie. In 2012 en 2013 was er per jaar een subsidie van ongeveer €700.000 beschikbaar. Voor 2014 en 2015 is dit bedrag als gevolg van de crisis naar beneden bijgesteld.

Naast subsidie van het ministerie van OCW ontvangt het DIA ook subsidie van de Universiteit van Amsterdam en van de Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD). Verder ontvangt het DIA regelmatig subsidies voor specifieke projecten, vaak van samenwerkingspartners. De volgende tabel geeft een indruk van de inkomstenbronnen van DIA over de afgelopen jaren 2012 t/m 2014.

tabel 1.1 Baten DIA 2012 - 2014

	2012	2013	2014
OCW (tot 2015 gegarandeerd)	707	707	664,5
UvA (tot 2015 gegarandeerd)	250	250	250
DAAD (tot en met 2016 gecommiteerd)	159	154	154
<i>Mobiliteit (2013 DAAD 71 en OCW 135 / 2014: DAAD 71 en OCW 110)</i>	<i>0</i>	<i>185,6</i>	<i>187,25</i>
<i>Overige Baten</i>			
Stichtingen en Fondsen	19	17,7	
Ministeries	12	0	
Matching derden evenementen en congressen	15	14,2	
Bijdragen deelnemers overig	28	28,2	
Overige inkomsten	35	19,7	
Detacheringsvergoedingen	78	45	
<i>Totaal overige baten</i>	<i>187</i>	<i>125</i>	<i>164¹</i>
Totaal Baten	1303	1421	1420

Bron: DIA Belooprapportage 2014 en jaarrekening 2014, bedragen x 1000 euro

Doelen

De doelen/opdrachten waarvoor het DIA OCW-subsidie ontvangt zijn, op basis van de subsidiebeschikking, als volgt samen te vatten:

- a) *Het stimuleren van mobiliteit en van institutionele samenwerkingsverbanden in onderwijs en onderzoek;*
- b) *Het stimuleren en coördineren van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek;*
- c) *Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland;*
- d) *Het stimuleren van de kennis van de Duitse taal en cultuur en ondersteuning van het onderwijsveld.*

Deze doelen zouden succesvol moeten bijdragen aan het overkoepelende doel: *(re-)vitalisering van de betrekkingen tussen Nederland en Duitsland op de terreinen van onderwijs, cultuur en wetenschap.*

Activiteiten

De volgende tabel geeft kort de soorten activiteiten en aantallen weer die het DIA tussen 2012 en 2014 heeft uitgevoerd.

¹ In de jaarrekening worden de overige baten voor 2014 niet verder uitgesplitst.

tabel 1.2 Activiteiten DIA in 6 hoofdcategorieën 2012 - 2014

<i>Activiteiten</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
Lezingen	9	12	16
Conferenties & symposia	2	9	8
Graduierantenkolleg	10	8	7
Films & Muziek	12	13	15
Studiereizen	4	2	4
Prijzen/wedstrijden	3	3	3

Bron: *Activiteitenoverzichten DIA 2012 - 2014*

Deze aantallen weerspiegelen uiteraard niet de 'zwaarte' van de activiteiten in menskracht of euro's, maar geeft een beeld van het uiteenlopende karakter van de activiteiten. Naast de genoemde soorten activiteiten zijn er lopende zaken zoals het bijhouden van de site Duitslandweb (publieksvoorlichting over Duitsland) en de promotieonderzoeken van de promovendi die (via matchingsconstructies) bij het DIA werkzaam zijn. Een uitgebreider activiteitenoverzicht per jaar voor de periode 2012-2015 is opgenomen in bijlage 3.

Samenwerkingspartners

In de afgelopen jaren heeft het DIA deelgenomen aan diverse activiteiten van andere partijen. Daarnaast werkt het DIA samen met partners (i.e. organisaties en locaties). In tabel 1.3 staat de verdeling van activiteiten waarin onderscheid gemaakt is in wie de organisatie op zich neemt.

tabel 1.3 Organisatie activiteiten 2012 - 2015

<i>Organisatie door</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>Totaal</i>
DIA	11	14	14	6	45
DIA in samenwerking met partner(s)	40	46	48	37	171
Andere partij	1	1	2	13	17
Totaal	52	61	64	56	233

Bron: *Activiteitenoverzicht DIA 2012 - 2015*

Wat opvalt is dat het DIA in 2015 (gepland) minder activiteiten alleen zelf organiseert, nog steeds actief samenwerkt met partners en wat vaker deelneemt/bijdraagt aan activiteiten die in eerste instantie door anderen worden georganiseerd.

Samenwerkingspartners die vaak terugkomen zijn het Goethe-Institut (o.a. in het kader van Deutsches Kino en de Actiegroep Duits) en de UvA.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

De huidige OCW-subsidieperiode loopt af op 31 december 2015. Het ministerie van OCW heeft de behoefte om voor het aflopen van deze termijn na te denken over een mogelijke verlenging van de subsidie aan het DIA. Vanuit dit oogpunt is nu de vraag gesteld om het huidige functioneren te evalueren, te reflecteren op de huidige en toekomstige basisopdracht en te onderzoeken of alternatieve geldbronnen beschikbaar zijn.

De volgende onderzoeksvragen zijn (conform de offerte van Panteia aan het ministerie van OCW) leidend geweest in het onderzoek:

1. Hoe **effectief** is het DIA in de periode januari 2012 – zomer 2015 geweest in het bereiken van de diverse subdoelen:
 - a) Het stimuleren van mobiliteit en institutionele samenwerkingsverbanden in onderwijs en onderzoek;
 - b) Het stimuleren en coördineren van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek;
 - c) Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland;
 - d) Het stimuleren van de kennis van de Duitse taal en cultuur en ondersteuning van het onderwijsveld.En het hoofddoel:
 - e) Het bijdragen aan de (re-)vitalisering van de betrekkingen tussen Nederland en Duitsland op de terreinen van onderwijs, cultuur en wetenschap.Daarbij gebruik makend van de inzichten van:
 - de subsidieverstrekker (ministerie van OCW),
 - direct betrokkenen (samenwerkingspartners, medefinanciers en deelnemers activiteiten),
 - (in)direct betrokkenen (deskundigen, andere partijen).
2. Hoe **efficiënt** is het DIA in het bereiken van de doelen a-e?
 - a) Zijn er aanwijzingen dat dezelfde resultaten met minder middelen te bereiken zijn?
 - b) Zijn er aanwijzingen dat meer/betere resultaten met dezelfde middelen te bereiken zijn?
3. Wat is, gegeven de antwoorden op 1 en 2, het **toekomstperspectief** van het DIA?
 - a) Zouden de vijf doelen op andere wijze(n) bereikt kunnen worden? Zo ja, is die andere wijze meer of minder effectief en efficiënt dan de werkwijze van het DIA?
 - b) Kunnen de doelen (deels of in het geheel) ook middels andere geldbronnen worden gerealiseerd? Zo ja, welke financieringsvormen zijn er, in welke mate en op welke termijn?
 - c) Wat zijn, volgens (mogelijke) afnemers en andere belanghebbenden, sterke en zwakke kanten van de verbindende en faciliterende taken/rol van het DIA? Is het op basis hiervan aanbevelenswaardig om de basisopdracht aan het DIA te verbreden?

In het startoverleg van dit onderzoek zijn specifieke aandachtspunten toegevoegd:

- de relatie en afbakening tussen het DIA en het Europees Platform (EP-Nuffic), met name rond de Duitslanddesk (onderdeel van 1a)
- het DIA en de media: wat is het bereik en welke media (onderdeel van 1c)
- relatie tot vakgroepen Duits aan universiteiten; in hoeverre kan en wil DIA een overkoepelende rol spelen (onderdeel van vraag 3c)
- in hoeverre is DIA een noodzakelijk instrument, gegeven de doelen; kunnen deze op andere wijze worden bereikt (overlapt met vraag 3a)

1.3 Onderzoekopzet en leeswijzer

Het onderzoek is gestart met *desk research*; relevante literatuur werd bestudeerd, waaronder alle jaarverslagen en jaarprogramma's/plannen van 2012 t/m 2015. Zie bijlage 2 voor een compleet overzicht.

De volgende fase bestond grotendeels uit individuele semi-gestructureerde diepte-interviews. Enerzijds met betrokkenen bij DIA zelf, *stakeholders* in het netwerk van DIA, en deskundigen op deelterreinen (zoals economische betrekkingen of het academisch landschap in de geesteswetenschappen). Anderzijds zijn docenten die ervaring hebben met het DIA geïnterviewd (telefonisch). Een overzicht van de geïnterviewden voor dit onderzoek vindt u in bijlage 1.

Alle uitkomsten zijn met elkaar vergeleken en het resultaat van de analyses is geordend en neergelegd in deze rapportage.

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 behandelen we telkens één aspect van het werkveld van DIA: respectievelijk wetenschap, onderwijs en publieksfunctie (onderzoeksvraag 1a-b, 1d en 1c). Hoofdstuk 5 beziet de grotere lijnen van effectiviteit en efficiëntie (onderzoeksvraag 2), en hoofdstuk 6 trekt lijnen door naar de toekomst (onderzoeksvraag 3).

2 Wetenschap en mobiliteit

Dit hoofdstuk gaat over de activiteiten die vallen onder deze twee doelen van het DIA:

- Het stimuleren van mobiliteit en institutionele samenwerkingsverbanden in onderwijs en onderzoek;
- Het stimuleren en coördineren van wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.

Het DIA is een wetenschappelijke organisatie en verricht zelf ook veel wetenschappelijk onderzoek op het gebied van Duitsland. Conferenties en symposia die het DIA (mede-)organiseert staan vaak in het teken van (wetenschappelijk) onderzoek en brengen experts, wetenschappers en anderen samen. Het DIA draagt met conferenties ook bij aan actuele onderwerpen in politiek en hoger onderwijs. Zo droeg het DIA bij 2014 aan een eendaagse discussiebijeenkomst aan de Universiteit Maastricht over het veranderende landschap van het hoger onderwijs in Duitsland. Ook organiseerde het DIA in 2014 een conferentie in het Zentrum für Niederlande-Studien in Münster waarbij afspraken werden gemaakt tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen (NRW) in het kader van een joint degree opleiding. Daarnaast faciliteerde het DIA mede de tweedaagse reis rond het wetenschapsbeleid die de Minister en Staatssecretaris van Onderwijs in 2014 maakten naar Berlijn. In samenwerking met de Duitslanddesk werd de Dag van de Duitsland-alumni georganiseerd.

2.1 Mobiliteit en Duitslanddesk

In juni 2013 werd een *Duitslanddesk* opgericht binnen DIA. Hiervoor werden (n.a.v. een conferentie met onderwijsministers van Nederland en NRW, en eerdere lobby's vanuit het DIA zelf) extra middelen vrijgemaakt bij zowel OCW als DAAD. Het doel van de Duitslanddesk is mobiliteit van Nederlandse studenten en promovendi naar Duitsland stimuleren. Uit onderzoek bleek namelijk dat, waar veel Duitse studenten de weg naar Nederland vinden (met name Universiteit Maastricht kent een grote populatie Duitse studenten), de mobiliteit vanuit Nederland naar Duitsland zeer klein is. De Duitslanddesk beheert het stipendiumprogramma, waarin Nederlandse (bachelor en master) studenten en aanstaande promovendi zich kunnen aanmelden voor een beurs om in Duitsland te gaan studeren of om onderzoek te doen. Op basis van motivatie en behaalde resultaten worden studenten geselecteerd; deze criteria zijn tussentijds enigszins aangepast, waarbij het belang van motivatie iets is toegenomen. In 5 aanvraagrondes zijn 396 aanvragen gedaan, waarvan 121 zijn toegekend. Dit programma wordt apart geëvalueerd en valt verder buiten de *scope* van deze evaluatie.

Vanuit OCW is er grote waardering voor de manier waarop de Duitslanddesk werd opgezet, en de creativiteit daarin. Binnen DIA wordt de oprichting ook gezien als een *boost* voor de hele organisatie, wat nieuw elan gaf.

Bij de oprichting van de Duitslanddesk speelde de discussie waar deze het best onder te brengen zou zijn: bij Nuffic² of DIA. Nuffic had met beurzenprogramma's voor Nederlandse studenten een uitgebreide ervaring, DIA niet. Anderzijds heeft DIA veel specifieke Duitsland-expertise (en werkte DIA al samen met co-financier DAAD), meer dan Nuffic. Uiteindelijk is de keus van OCW dus op DIA gevallen, wat afwijkt van het

² Inmiddels met het Europees Platform samengegaan in EP-Nuffic. Omdat het hier om het hoger onderwijs gaat en om de situatie in 2013, spreken we in deze paragraaf over Nuffic.

overige beleid van OCW om internationaliseringsprogramma's zo veel mogelijk in één organisatie te beleggen.

De uiteindelijke keus voor het DIA belette niet dat (volgens beide partijen) goed is samengewerkt om het programma zo goed mogelijk op te zetten. Ook op andere terreinen werken Nuffic en DIA samen, en komen zij elkaar tegen: de genoemde conferentie met onderwijsministers werd mede georganiseerd door de Radboud Universiteit, DIA én Nuffic. En als Nuffic iets met haar Duitse zusterorganisatie onderneemt, wordt DIA daarbij betrokken. Bovendien heeft Nuffic veel waardering voor de waarde van DIA als kennisinstituut, en zijn de contacten op persoonlijk niveau goed.

DIA op zijn beurt waardeert de afdeling voorlichting/ communitybuilding van Nuffic die aanvullend geholpen heeft met de bredere taak van de Duitslanddesk: het studeren in Duitsland voor Nederlandse studenten bekender en aantrekkelijker maken.

Daartoe worden de stipendiaten ook ingezet als 'ambassadeurs' om het studeren in Duitsland in hun Nederlandse omgeving meer onder de aandacht te brengen. Hiertoe is bijvoorbeeld ook onderzoek gedaan naar de factoren die helpen de mobiliteit te bevorderen³ en wordt een denktank ingericht voor studenten die interessante ideeën hebben om de marketingstrategie verder uit te bouwen.

Die marketingstrategie omvat ook duidelijk de inzet van social media; het bereik van Facebook-posts is van tientallen tot honderden gestegen en het aantal 'likes' het afgelopen jaar verdubbeld. In het bezoek aan de site studereninduitsland.nl van de Duitslanddesk is een sterke stijging (103%) te zien tussen studiejaar 2013-14 en 2014-15 (2376 unieke bezoekers per maand). Steeds meer studenten worden dus met de boodschap van de Duitslanddesk bereikt.

2.2 Wetenschappelijke activiteiten van het DIA

Graduieratenkolleg/ promovendi

Aan het DIA zijn enkele promovendi verbonden die Duitsland-gerelateerd onderzoek doen, vanuit verschillende disciplines en verschillende universiteiten (op dit moment Maastricht, VU en UvA). Deze promovendi worden vaak via een matchingsconstructie gefinancierd: een deel van de betrokken universiteit, een deel via DIA.

Verder geeft het Graduieratenkolleg lezingen voor een breder wetenschappelijk publiek, en zo promovendi en onderzoekers die Duitsland als onderwerp hebben met elkaar verbindt (waar deze in de eigen discipline relatief geïsoleerd kunnen zijn).

Het DIA staat op die manier 'dwars op' de disciplinair georganiseerde vakgroepen/faculteiten/universiteiten, door de promovendi/onderzoekers rond een *onderwerp* bijeen te brengen. Vanouds zijn er veel historici verbonden aan het DIA.

De directeur van het DIA is zelf hoogleraar, verbonden aan twee faculteiten van de Universiteit van Amsterdam (Geesteswetenschappen en Maatschappij- en Gedragswetenschappen/AISSR). Naast de directeur zijn er enkele bijzonder hoogleraren op Duitsland-gerichte thema's aangesteld (zoals Nederlands-Duitse rechtsbetrekkingen bij de juridische faculteit van de UvA en Duitse historische cultuur aan de VU), en is er een *Fachlektor* die betaald wordt door de DAAD (en op persoonlijke titel 1 dag per week onbezoldigd hoogleraar Duitse Taal en Cultuur aan de UvA is).

³ Te Boome & Steetskamp, *Studeren in Duitsland, waarom niet? Push- en pullfactoren voor de Nederlandse studentenmobiliteit naar Duitsland*, DIA, januari 2015.

AWTI-rapport

In samenwerking met de Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie heeft het DIA een rapport *Vasthoudend Innoveren* gepubliceerd, over de stand van zaken rond R&D in Duitsland. Dit past binnen de wetenschappelijke taak van het DIA, maar ook binnen een wat sterkere gerichtheid op economische betrekkingen die DIA in de huidige subsidieperiode heeft laten zien. Volgens de DIA-directeur smaakte deze samenwerking naar meer, en leverde het rapport ook contacten op met nieuwe (mogelijke toekomstige) samenwerkingspartners.

Relatie met de UvA

De UvA is na OCW en de DAAD de derde structurele subsidiegever aan het DIA. Het DIA is verbonden met enerzijds de faculteit Geesteswetenschappen; anderzijds is de directeur van het DIA in deeltijd in dienst bij het onderzoeksinstituut van de UvA voor de sociale wetenschappen (AISSR).

Aan de UvA geven DIA-medewerkers onderwijs in de minor Duitslandstudies (Bachelor) en het mastertraject Duitslandstudies. Daarnaast zijn er plannen voor een zelfstandige bacheloropleiding Duitslandstudies.

Vanuit de UvA zijn er zeer waarderende geluiden over het DIA. Bovendien passen de doelen van OCW en die van de UvA goed bij elkaar, is er overlap op wetenschappelijk vlak.

Waardering wetenschappelijke activiteiten

De waardering van co-financier DAAD over de wetenschappelijke tak van het DIA die zij mede financieren is zeer positief; bovendien wordt vanuit de DAAD positief gewaardeerd dat het DIA deze taken combineert met onderwijs- en publieksactiviteiten. Ook van wetenschappelijke collega's zijn veel positieve geluiden opgetekend. Vanuit de UvA/AISSR was de wens dat er nog wat meer hedendaagse economische thema's aangesneden mochten worden (handelspolitiek en toekomst van de welvaarsstaat bijvoorbeeld), maar wat DIA doet, doet zij goed.

Ook het Graduiertenkolleg wordt als interessant gezien, ook buiten de UvA: het brengt promovendi van verschillende universiteiten bij elkaar. De bijeenkomsten zijn interdisciplinair. Wel vond een universitaire respondent het Graduiertenkolleg wat eenzijdig: de daadwerkelijke promovendiplaatsen in het Graduiertenkolleg, evenals het beoordelingsteam, bestaat in diens optiek geheel uit historici en politicologen, en de sprekers zijn 'vaak historici die meestal banden hebben met de UvA'.

Te Amsterdams?

De taakopdracht voor het DIA is, ook voor de wetenschappelijke tak, nationaal, en dit komt op verschillende manieren tot uiting. De directeur heeft als hoogleraar uiteraard veel academische contacten met collega's van andere universiteiten. En verder:

- Promovendi komen uit het hele land
- Bezoekers aan wetenschappelijke lezingen van het Graduiertenkolleg komen uit het hele land (globaal 2/3 van buiten de UvA)
- In het bestuur van DIA zijn de universiteiten van Groningen en Maastricht vertegenwoordigd
- DIA heeft een bijzonder hoogleraar aan de VU
- Stagiairs bij het DIA komen van buiten de UvA (veel zijn studenten Duitsland-Nederland Studies, de binationale opleiding van Nijmegen/Münster)
- Het DIA faciliteert het bezoek aan summerschools e.d. van studenten en promovendi aan verschillende universiteiten, door mogelijkheden hiertoe te sturen aan relevante contactpersonen bij verschillende universiteiten

2.3 Duits als 'kleine taal' in het academisch landschap

De animo voor universitaire opleidingen Duits (o.a. Duitse taal en cultuur, leraarschap Duits) is onder studenten niet groot. Dit wordt onder deskundigen en ook binnen OCW als probleem gezien, want het staat haaks op de ambitie om meer academisch gevormde leraren voor de klas in het vo te krijgen.

Universiteiten en faculteiten zijn gewend geraakt aan kleine groepen studenten en bepalen daarin zelf wanneer zij opleidingen sluiten of anders inrichten. Zo gaan losstaande talenopleidingen bijvoorbeeld op in bredere bachelor-/masteropleidingen zoals European Studies, International Studies of Taal- en cultuurstudies. De animo voor studenten voor bredere studies waar meer aandacht is voor internationalisering, media en/of communicatie is niet verwonderlijk, aangezien dit in de huidige samenleving een veel grotere rol is gaan spelen. Ook verandert door de globalisering en internationalisering de belangstelling van studenten; Chinees en Koreaans worden als taal steeds populairder.

Zoals gezegd ligt de autonomie bij de universiteiten en faculteiten zelf. Hun beslissing hangt onder andere af van het profiel van de lokale faculteit, de belangstelling van studenten voor de aangeboden opleiding(en) én de wetenschappelijke kwaliteit, vitaliteit en potentie van de expertisegroep bij de betreffende opleiding.

Duits wordt, naast de Klassieke Talen, beschouwd als het grootste tekortvak binnen de lerarenopleidingen. Dit is zorgelijk omdat zonder voldoende goed opgeleide leraren Duits er ook erosie van het Duits zal optreden op de middelbare school. In de toekomst wordt ook voorzien dat de invloed van Duits in het voortgezet onderwijs kleiner wordt als de opkomst van andere vakken als computerkunde die wedijveren met de bestaande vakken. Duits verwatert mogelijk tot een keuzevak.

Mede door de problemen bij de talen richt het Regieorgaan Geesteswetenschappen zich samen met het Disciplineoverleg Letteren en Geschiedenis en de VSNU op de toekomst van de Geesteswetenschappen. In de toekomstvisie gaan deze partijen in op het aanpassen van vakken/opleidingen aan de veranderde tijd. Een van de respondenten spreekt ook over het belang van Duitslandkunde; hierbij richt men zich minder op de *taal*, en meer op de *cultuur* van de Duitstalige wereld. Het zou tijd zijn om de curricula aan te passen. Het zou aan de universiteiten zijn om hier op in te spelen. Daarnaast is er de roep van het Regieorgaan om meer samenwerking, overleg en coördinatie onder de universiteiten. Het Regieorgaan ziet het als optie dat Duits in Nederland zich zou centraliseren bij één van de universiteiten, zodat er op één plek meer studenten zijn en specifiek zou kunnen worden ingezet op Duits én dat de gelden gericht ingezet kunnen worden.

De autonomie voor universiteiten zorgt ervoor dat zij vanuit (vermeend) eigen belang redeneren, waarbij ook concurrentieoverwegingen volgens verschillende respondenten spelen ('liever een zeltogende afdeling op mijn eigen universiteit dan een bloeiende elders'). Wel noemden meerdere universitair betrokkenen de samenwerking tussen de universitaire opleidingen Duits, in de vorm van Masterlanguage. Masterlanguage is een verdiepend landelijk programma dat cursussen aanbiedt ter verdieping voor Masterstudenten, onder meer in Duits. Voor Duits werken 5 universiteiten samen (UvA, UU, RUG, RU, Leiden). Deze samenwerking is in het licht van bovenstaande beperkt: het gaat om een *facultatief* cursusaanbod, niet om de curricula van de reguliere masteropleidingen. En de bacheloropleidingen blijven hier buiten beeld. Echt verre-

gaande samenwerking, waarbij op den duur meer massa gemaakt wordt op minder plekken, lijkt hier ver buiten beeld.

Zelfs het Regieorgaan, waarvan de naam doet vermoeden dat het de ambitie heeft om sturend op te treden, kan in dit opzicht nauwelijks een vuist maken. De voorzitter (en ook een andere respondent) concludeerde dan ook dat het enige dat werkelijk zou helpen een ingrijpen van de minister is, een van hogerhand herverdelen van de bekostiging voor Bachelor- en Masteropleidingen Duits. Dit staat echter op gespannen voet met de huidige cultuur van autonomie van universiteiten.

DIA en Germanistiek?

Bij het DIA zelf lijkt het bovenstaande ook genoegzaam bekend. Het gevolg daarvan is dat het DIA ook niet *ambieert* om een dergelijke verbindende rol te spelen. In het academische landschap richt zij zich op *Duitsland* als onderwerp, als het ware haaks op de indeling in vakgebieden, waarbij de Duitse *taal en cultuur*, de Germanistiek, voorbehouden blijft aan de vakgroepen die er nog zijn op dat terrein.

Overigens wordt van verschillende zijden opgemerkt dat juist die 'Duitslandkundige' toevoeging de academische opleiding Duits interessanter (en toekomstbestendiger) zou kunnen maken. In dat opzicht zou het DIA wél een rol kunnen vervullen, aangezien juist hier het DIA veel expertise heeft om te benutten en te delen met anderen. Hierin ziet het DIA ook zijn eigen meerwaarde. Maar de vraag blijft of andere universiteiten die Duitslandkundige input van het DIA zouden waarderen; een reële belemmering zou kunnen zijn dat het DIA vanwege de locatie en de band met de UvA in sommige academische kringen gezien wordt als 'van de UvA'.

2.4 Conclusie

De band met universitair onderwijs en onderzoek is bij het DIA vanouds sterk, al sinds de tijden van het 'Duitsland Programma Hoger Onderwijs'. Daarbij is het DIA het meest effectief, in eigen ogen én die van betrokkenen, als zij inhoudelijk opereert *haaks op de bestaande structuren*. Het DIA zou zich dan vooral moeten bezig houden met kennis over Duitsland in een breed scala aan disciplines, maar niet op het terrein van de bestaande academische opleidingen Duits.

Het 'stimuleren van institutionele samenwerkingsverbanden in onderwijs en onderzoek' krijgt dus vooral vorm in het samenwerken over disciplinaire grenzen heen, en niet in het coördineren en bij elkaar brengen van de academische opleidingen Duits.

De Duitslanddesk is een welkome aanvulling op de activiteiten, aangezien het doel 'stimuleren van mobiliteit' tot 2013 wat minder prominent werd uitgewerkt in de activiteiten van het DIA. De desk wordt breed gewaardeerd om de inzet, creativiteit en de bereikte resultaten tot nu toe (die verder gaan dan die enkele tientallen stipendia). Ondanks een verschil van inzicht over waar een dergelijk programma het best onder zou kunnen vallen (OCW koos voor de inhoudelijke Duitslandkennis en niet voor de expertise in studenten-beurzenprogramma's), wordt hierin constructief samengewerkt tussen (EP-)Nuffic en het DIA.

3 DIA in het onderwijs

De onderwijsafdeling van het DIA richt zich op voortgezet onderwijs, op middelbaar beroepsonderwijs en ook op de lerarenopleidingen (in hbo en wo). Hier wordt gewerkt aan het doel 'het stimuleren van de kennis van de Duitse taal en cultuur en ondersteuning van het onderwijsveld.'

3.1 DIA in het vo en het mbo

Inzet DIA

Ook toen het DIA onder het Duitsland Programma *Hoger Onderwijs* viel, was er al aandacht voor het voortgezet onderwijs. De aandacht is (vóór de huidige subsidie) verschoven, van beeldvorming over Duitsland naar de Duitse taal en het vak Duits.

Het budget voor onderwijsactiviteiten ligt wat lager dan voorheen. Waar vroeger allerlei lesmateriaal in samenspraak met experts en docenten werd ontwikkeld en uitgegeven, haakt het DIA nu wat meer aan bij bestaande initiatieven van anderen. In samenwerking met de Duits-Nederlandse Handelskamer is de Actiegroep Duits opgericht, met onder meer de campagne *Mach Mit* als resultaat.

De bezetting van de onderwijsafdeling is anno 2015 1,2 fte; dat dwingt het DIA tot efficiënt gebruik maken van wat er al is. Voor de toekomst zijn er wensen om die *Vernetzung* nog verder gestalte te geven in samenspraak met EP(-Nuffic), Duitse ambassade (die een *Netzwerk Deutsch* heeft) en Goethe-Institut.

Nog steeds maakt het DIA lesmateriaal (bijvoorbeeld het wekelijkse *Frühstücksei* dat leraren Duits kunnen gebruiken), en pakketten (bijvoorbeeld *Olli*, specifiek op het vmbo gericht; dit project heeft een prijs gewonnen van het Europees Talenlabel). En er zijn studiereizen voor docenten (en studenten van de lerarenopleiding). Voorheen kreeg DIA hier direct subsidie voor uit gelden van het EP, maar het is nu alleen nog mogelijk dat docenten via hun school hier zelf subsidie voor aanvragen. Mede daardoor is de omvang van de reizen verkleind.

In de huidige subsidieperiode is het mbo ook meer in beeld gekomen naast het vo. Het DIA is betrokken (vanuit de Actiegroep Duits) in een netwerk in de Euregio's⁴ en de werkgroep Duits in het mbo. De inzet van DIA is om initiatieven uit de grensstreek landelijk belang te geven. Lesmateriaal voor het mbo maken hoort in de visie van het DIA niet bij zijn eigen takenpakket: juist omdat het hier om specifiek beroepsgericht taalgebruik gaat, moet het materiaal meer dan voorheen specifiek gemaakt worden. Dus is het aan de vakdocenten en docenten Duits in het mbo zélf om per opleiding goed en dus specifiek materiaal te maken.

DIA en Europees platform

De belangrijkste partners op het gebied van onderwijs zijn de partners in de Actiegroep Duits, zie 3.4, en het EP (nu EP-Nuffic, omwille van leesbaarheid hier kortweg EP genoemd).

⁴ Onder meer leidend tot een startdocument Impuls A&O voor de grensregio's, waarin DIA ook een rol speelt: http://www.euregio.eu/sites/default/files/downloads/Startdocument_A%26O.pdf

De relatie met het EP is tamelijk intensief: zowel DIA als EP richten zich op bevordering van Duits in het vo en mbo. Op de volgende concrete projecten/ initiatieven waren en zijn er samenwerkingen tussen 2012 en nu:

- De al genoemde nascholingsreizen voor vo-docenten van het DIA naar Duitsland
- Workshop 'Internationalisering' voor lerarenopleidingen (2013) – voor studenten/docenten Duits in wording ontwikkeld die vervolgens aan lerarenopleidingen is aangeboden
- Good practice bundel "Onderwijssamenwerking met Duitsland" (2013) – waarbij DIA interviews met docenten heeft uitgevoerd
- eTwinning conferenties - in Assen (nov. 2013) en Aken (nov. 2014)
- Prämien (beurs voor 5eklas-leerlingen om naar Duitsland te gaan) – sinds 2013 is het DIA vertegenwoordigd in de *Auswahlkommission*, en DIA organiseert in 2015 één week van de reis, in opdracht van de Pedagogische Austausch Dienst (het vo-equivalent van de DAAD)
- Poging (2014) om docenten Duits te importeren uit NRW; EP heeft samen met DIA een programma opgesteld, dat voor een groot deel door DIA zou worden uitgevoerd (niet doorgegaan ivm gebrek aan deelnemers)
- LinQ-expertisegroep vmbo – inhoudelijke begeleiding werkgroep augustus 2015 tot voorjaar 2016 (in navolging van eerdere projecten in het kader van het LinQ project, ondersteuning van het onderwijs Frans|Duits)

Het EP heeft veel waardering voor de kennis van het DIA die belangrijke input is; ook wordt benadrukt dat het DIA ondernemend van aard is, en een goede externe oriëntatie heeft. Wel is verbetering mogelijk in het onderling overleg (van twee kanten). Nu gebeurt dat op projectbasis maar leeft het idee dat niet alle relevante informatie tijdig wordt gedeeld, waardoor misschien kansen om nog effectiever samen op te trekken worden gemist. Een structureler overleg, wellicht op directieniveau, zou hierin verbetering kunnen brengen.

Docenten zijn naast het DIA vooral ook bekend met het Goethe-Instituut Nederland (GIN) en EP-Nuffic. Bij het GIN komen zij zelf voor bijscholing, volgden hier een cursus van een week in Berlijn óf hun leerlingen maken in een enkel geval op school gebruik van 'Goethe-Duits'. EP-Nuffic kennen zij ook via diverse initiatieven (zoals het programma LinQ) of EP-Nuffic financierde de deelname aan studiereizen. Via hun LinQ-project organiseert EP-Nuffic een paar keer per jaar bijeenkomsten waarmee de docenten worden gestimuleerd om op een andere, activerende manier les te geven in de moedertaal; uitwisselen van good practices, bij elkaar in de les kijken en aan het einde van het jaar krijgen deelnemers een budget mee om het in de praktijk toe te passen.

De docenten zien al deze organisaties als complementair. Wanneer overlap bestaat in het kader van activiteiten zien zij dat op deze gebieden al wordt samengewerkt tussen de verschillende organisaties. Zo heeft DIA bijgedragen aan LinQ (het programma van EP-Nuffic) en samengewerkt met de Stichting Nationaal congres Duits.

Een docent merkt op dat de organisaties vaak een andere doelgroep bedienen en ook een andere focus hebben. Zo is het DIA in vergelijking met het GIN volgens een docent ook gericht op het primair onderwijs en de eerste klassen in het voortgezet onderwijs. Het GIN richt zich meer op cultureel vlak en het aanbieden van taalcursussen veelal voor volwassenen. Het DIA is in de visie van docenten praktijkgericht/inhoudelijk, terwijl EP-Nuffic meer faciliterend is. Dit sluit goed aan op het zelfbeeld van beide organisaties zoals hierboven geschetst.

Kwaliteit van de activiteiten volgens de afnemers

- **Studiereizen.** Alle docenten die aan de nascholingsreis deelnamen zijn enthousiast; beide geïnterviewde docenten van een reis naar Essen in 2015 vragen om een vervolg. De cursus heeft hen de ogen geopend en heeft zeker effect op de eigen praktijk. Niet alleen passen docenten de thematiek toe in hun eigen lessen, ze delen hun ervaringen met collega's en de nieuwe praktijk krijgt ook al navolging van enkele collega's. Belangrijke pluspunten van de studiereizen die docenten noemen zijn: de prima combinatie van theorie en praktijk, het aanreiken van eyeopeners voor de eigen onderwijspraktijk, de toepasbaarheid van het geleerde/geobserveerde in de eigen praktijk, de praktijkvoorbeelden, thema's die aansluiten bij de ontwikkelingen in het onderwijs en de mogelijkheid om met collega's van gedachten te wisselen.
- **Frühstücksei.** Het Frühstücksei is een methodiek vooral voor de bovenbouw van het vwo. In de vorm van een korte Duitstalige film wordt een actueel thema ingeleid. Wat een docent hierin nog mist is verdieping en nuance; laat leerlingen andere ervaringen opdoen door daadwerkelijk met onderwerpen van nu het moderne Duitsland te weerspiegelen. Bijvoorbeeld: Hoe denken Duitsers op straat bijvoorbeeld over vluchtelingen? Het risico bestaat dat de clichébeelden van Duitsland dominant zijn (zoals het Oktoberfest).
- **Olli.** De methodiek van Olli, de handpop die je voor 2 weken in het jaar op school krijgt (gericht op het vmbo), is goed te gebruiken in de onderwijspraktijk. Olli heeft een docent geholpen om collega's te enthousiasmeren voor een andere aanpak van het Duitse taalonderwijs. Daarnaast zorgt de aanpak voor een hele andere interactie met de leerlingen. Dit concept is zo uniek bevonden dat het een Europees Talenlabel heeft gewonnen, een prijs ter aanmoediging van innovatieve taalprojecten.
- **Hiphop.** Het hiphoproject (inmiddels gestopt wegens weggevalen cofinanciering) maakt andere interactie met de leerlingen mogelijk. Het project maakt het onderwijs attractiever waardoor het beter beklijft. Dit komt volgens een docent omdat a) het project inspeelt op de leefwereld van de leerlingen en b) het de Duitse taal in een context plaatst.

Afnemers over de organisatie en scope

Docenten zijn zeer positief over het contact met en de inzet van de onderwijsafdeling: deskundig en bevlogen, bovendien goed in het onderhouden van contacten en stimuleren van samenwerking op allerlei niveaus. Ook is er tevredenheid over de contacten: afspraken worden nagekomen, bij een vraag over de mail volgt binnen korte tijd een reactie, materiaal wordt snel toegestuurd en ziet er goed uit.

Wel wordt opgemerkt dat het DIA inhoudelijk een historisch accent legt; een docent vroeg zich af of het niet nodig is om meer aandacht te hebben voor de linguïstische kant, gezien de gebrekkige beheersing van de Duitse taal in Nederland (door zowel van deelnemers in het beroepsonderwijs als ondernemers) en de economische gevolgen die dit kan hebben voor Nederland.

Daarnaast leven de volgende wensen onder docenten, waarin volgens hen het DIA een (grotere) rol kan spelen:

- *Aandacht voor de grensregio's.* Het DIA kan nog meer inspelen op de aandacht die er nu al is en de activiteiten die nu al ondernomen worden binnen de grensregio's. Het DIA zou ook de activiteiten daar (o.a. van de Lerende Euregio) kunnen ondersteunen en onderbouwen door wetenschappelijk onderzoek te doen. Het DIA zou ook meer structurele ondersteuning kunnen bieden aan de Lerende Euregio. Het DIA heeft de expertise, het netwerk en de belangrijke partners. Het DIA kan op vele mogelijke manieren hierin participeren.

- *Databank/ contactgegevens.* De wens leeft onder de docenten om meer onderlinge contacten tot stand te laten komen. Dit geldt zowel voor de leerlingen als voor de docenten zelf. Het is op dit moment voor docenten een heel proces om contact tussen Nederlandse en Duitse leerlingen op te zetten en uitwisseling mogelijk te maken met als doel samen communiceren en gezamenlijk projecten doen (en daarmee het vak levendiger, aantrekkelijker te maken en meer op niveau van de leerling te brengen). Een databank zou dit proces vergemakkelijken en de drempel tot samenwerking tussen leerlingen over de grens verlagen. Ook intercollegiale ontmoetingen zijn voor docenten van grote waarde. Dit geldt ook voor Nederlands-Duitse schoolpartnerschappen. Het DIA zou een catalogus kunnen maken met contacten in Duitsland. Dit zou nu al sporadisch, op aanvraag, gebeuren.
- *Vervolg op succesvolle nascholingsreizen voor docenten.* Docenten die deel hebben genomen aan de tweedaagse studiereis naar Essen zeggen een vervolg hierop sterk toe te juichen. Een vervolg kan een verdere en diepere toepassing in de praktijk stimuleren.

3.2 DIA en de lerarenopleidingen

Specifiek gericht op de lerarenopleiding had DIA vroeger studiereizen, zoals die voor vo-docenten, maar deze zijn gestopt vanwege de verandering van subsidievoorwaarden bij het EP. Wel zijn dergelijke activiteiten deels opgepakt door de hogescholen zelf (zo heeft de HAN nu een eigen studiereis naar Bonn).

De meerwaarde van het DIA voor de lerarenopleiding ligt deels in materiaal dat voor het vo bedoeld is (waar ook aanstaande docenten bijvoorbeeld als stagiair baat bij hebben), en vooral ook in de expertise rondom Duitsland die zij meebrengen.

Lerarenopleiders zien de taakverdeling schematisch gezegd als volgt: wij zijn experts rondom de taal, het DIA rondom het land. Het DIA wordt wel gewaardeerd om zijn rol in de 'PR' voor de Duitse taal (zie hierna bij de Actiegroep Duits), al bestaat de wens bij lerarenopleiders om dit uit te breiden naar PR voor het *leraarschap Duits*. Een lerarenopleider tekent daarbij aan dat de afdeling onderwijs van het DIA zo'n uitbreiding niet met de huidige personeelsomvang kan realiseren.

Samenwerking/verbindende rol?

De hbo-lerarenopleidingen Duits hebben een overkoepelende vereniging van ongeveer 60 leden (alle hogescholen die de opleiding aanbieden zijn vertegenwoordigd) die elkaar goed kennen en samenwerken. Een coördinerende rol voor het DIA heeft hier volgens lerarenopleiders geen toegevoegde waarde. DIA wordt gezien als expertisecentrum op het gebied van cultuur/ 'Duitslandkunde' zoals het Goethe-Instituut dat is op het gebied van de taal.

Wel bestaat er een schot (ook volgens direct betrokkenen) tussen de hbo-lerarenopleidingen en de universitaire lerarenopleidingen. Tussen die twee groepen bestaat weinig contact. Het DIA onderhoudt wel contact met beide, maar de contacten met de universitaire lerarenopleidingen zijn lastiger te leggen, wat vooral aan de kant van de lerarenopleidingen ligt (NB volgens een respondent uit de universitaire wereld).

Een voorbeeld uit het hbo (geen lerarenopleiding)

De Haagse Hogeschool (HHS) zocht in het kader van hun programma *Zukunft Deutschland* zelf contact met het DIA. Nu zijn zij samenwerkingspartners. *Zukunft Deutschland* is geen lerarenopleiding maar biedt studenten van andere opleidingen de mogelijkheid om een extracurriculair programma te volgen, met als doel Duits binnen European Studies weer aantrekkelijk te maken voor studenten.

De meerwaarde van de samenwerking tussen DIA en de HHS is het onderlinge contact, het gebruik maken van elkaars expertise en de ruggensteun die wordt geboden. Zo draagt het DIA jaarlijks bij met een gastspreker en denken zij mee over de Duitse filmweek binnen het programma van Zukunft Deutschland. Het DIA verspreid voor de filmweek ook uitnodigingen via de media en hun netwerk (evenals het GIN). Ruggensteun betekent dat het DIA betrokken is als samenwerkingspartner en achter het programma staat. Dit geldt ook voor de Duitse Ambassade in Den Haag.

Klankbordgroep

Het DIA kent een Klankbordgroep Duits. Deze komt 3 tot 4 keer per jaar bij elkaar en bestaat uit docenten Duits uit het voortgezet onderwijs (1^e en 2^e graads), van de lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten. Zij adviseren het DIA bij hun plannen voor het onderwijs; ideeën die het DIA aandraagt worden gezamenlijk uitgewerkt. De plannen die het DIA presenteert worden vaak enthousiast ontvangen, al zou de klankbordgroep liefst zien dat de plannen vaker wat 'groter' zijn. Bij het DIA ontbreekt de menskracht en de middelen voor een grotere organisatie waardoor meer docenten (en leerlingen) kunnen worden bereikt.

Universiteiten

Universiteiten zien niet direct een toegevoegde waarde van het DIA in het promoten van de lerarenopleiding Duits aan de universiteit. Het wordt door een enkeling als jammer ervaren dat, terwijl de faculteiten hun studenten attenderen op activiteiten (en het bestaan) van het DIA, er vanuit het DIA geen contact wordt gezocht met Germanistiek aan de universiteiten. Het DIA lijkt zich in diens optiek vooral te richten op een eigen niche: geschiedenis. Docenten in de Duitse taal-hoek lijken in het algemeen minder affiniteit met het DIA te hebben dan docenten met een historische achtergrond.

Waardering taak en organisatie

De geïnterviewden zijn eensgezind over het belang van het DIA als organisatie: het is goed dat er een Duitsland Instituut is.

Het DIA heeft een kleine onderwijsafdeling. Het zou mooi zijn als zij meer konden doen op het gebied van onderwijs, maar hiervoor lijken de capaciteit en de middelen op dit moment ontoereikend. Waar het DIA zich echter vooral op zou moeten richten is het genereren van ideeën, initiatieven aanwakkeren en mogelijkheden onder de aandacht brengen. Zij moeten een spin in het web zijn en ook een faciliterende rol hebben en inspelen op lopende en toekomstige activiteiten en initiatieven die Duits stimuleren. Hier ligt volgens de respondenten ook een grote kracht van het DIA: hun brede netwerk en de contacten die zij met Duitsland onderhouden, hun kennis en kunde van Duitsland.

Het contact dat er 1-op-1 met het DIA is wordt als fijn ervaren. En als iemand iets wil, dan vindt hij/zij het DIA altijd wel aan zijn of haar zijde, ongeacht of zij je echt kunnen helpen. Het DIA is ook snel te bereiken en werkt efficiënt. De lijnen met de onderwijsafdeling zijn vaak kort.

Op de volgende punten leven er concrete wensen t.a.v. taken die DIA kan oppakken bij de lerarenopleidingen:

- *Onder de aandacht brengen van Duits.*

Duits leidt binnen het hbo (afgezien van de lerarenopleidingen) een marginaal bestaan. Ook binnen het hbo mag het belang van Duits onder de aandacht worden gebracht van directie en managers. Dit zijn de beslissingsnemers die grote invloed hebben op de (in)richting van het onderwijs op de hogescholen. Het DIA zou de ambitie hebben uitgesproken om in de toekomst meer te betekenen in het stimuleren van Duits onder directeu-

ren; Duits bij deze doelgroep onder de aandacht te brengen. Hieronder valt ook het stimuleren van een positief beeld van het leraarschap.

- *Excursies en activiteiten organiseren voor studenten van de lerarenopleiding.*

Vanuit de lerarenopleiding komt van meerdere docenten de vraag of het DIA weer excursies voor studenten van de lerarenopleiding zou kunnen organiseren. De excursies voorzagen sterk in een behoefte van de lerarenopleidingen. Studenten worden op deze wijze geënthousiasmeerd voor taal en land.

Daarnaast zijn deze reizen die in eerste instantie worden opgezet voor vo-docenten, zeker ook interessant voor docenten van de lerarenopleidingen en ook (in)direct voor studenten van de lerarenopleiding aan wie deze informatie meegegeven kan worden tijdens hun studie.

- *Zorg voor kruisbestuiving tussen wetenschappers, experts (o.a. uit het Graduiertenkolleg) en de onderwijsafdeling.*

Welke raakvlakken zijn er en hoe kunnen experts actief bijdragen? Benut als DIA de diverse eigen afdelingen optimaal.

3.3 Actiegroep Duits

De Actiegroep Duits is sinds 2012 de taalcampagne van het DIA, de DNHK, het GIN en de Duitse Ambassade Den Haag. Het initiatief hiervoor lag bij de toenmalige voorzitter van de DNHK. De naam Actiegroep is bewust gekozen, met als doel niet alleen te praten, maar ook daadwerkelijk actie te ondernemen in de promotie van Duitse taal en cultuur.

Taakverdeling partners

De Actiegroep Duits organiseert jaarlijks de Dag van de Duitse Taal. In 2016 vindt deze dag voor de vijfde keer plaats. De 4 partijen, waaronder het DIA, hebben een vaste taakverdeling:

- Het DIA heeft de contacten met het onderwijs, verzorgt de materialen waaronder de MachMit pakketten, en beheert de website;
- De DNHK heeft de contacten met het bedrijfsleven en is verantwoordelijk voor de publiciteit;
- Het GIN houdt zich bezig met de Mach-mit-Mobil;
- De Duitse Ambassade Den Haag draagt ieder jaar zorg voor de subsidieaanvraag bij de Duitse overheid.

De Actiegroep Duits organiseert rondom de Dag van de Duitse Taal meerdere activiteiten en verzorgt onderwijsmateriaal. Daarnaast maakten zij een brochure met daarin diverse projecten voor de Duitse taal die in 2015 op scholen worden georganiseerd, hieronder o.a. de eigen Mach-mit-Mobil, het Frühstücksei en de door het GIN georganiseerde Deutsch-olympiade.

Waardering Actiegroep Duits

Het lesmateriaal dat voor de Dag van de Duitse taal beschikbaar wordt gesteld laat leerlingen volgens een docent op een ludieke manier kennis maken met de Duitse taal en cultuur. Het succes van de dag hangt erg af van wat je er als school/docent mee doet. Een docent vindt het materiaal een leuke handreiking, het materiaal is sterk gericht op het praktische en geeft veel lessuggesties. Hierbij wordt wel gewezen op de muzikale thema's die de laatste jaren de boventoon voerden. De docent benadrukt het belang van afwisselende, actuele en innovatieve thema's. De Actiegroep Duits biedt ook het Mach-mit-Mobil aan, waarbij native speakers langskomen in het eigen klaslokaal. Dit is volgens een docent succesvol omdat de gastsprekers zowel de Duitse als de Nederlandse taal goed spreken.

Vanuit wetenschappelijke hoek kwam wel de kanttekening dat het jammer was dat de experts (Germanisten) wel bij de start/ontwikkeling van de Actiegroep betrokken waren, maar er sindsdien niets meer van hadden vernomen.

3.4 Conclusie

Activiteiten in relatie tot doel

Het doel 'stimuleren van de kennis van de Duitse taal en cultuur, en ondersteuning van het onderwijsveld' wordt duidelijk gediend met de activiteiten die in dit hoofdstuk zijn beschreven. Daarbij valt op dat de activiteiten enerzijds gericht zijn op stimuleren van kennis van de Duitse *cultuur* (waarbij het taal-perspectief inhoudelijk bij docenten en lerarenopleiders ligt, zoals zij zelf ook wensen) en anderzijds op het stimuleren van de *aantrekkelijkheid* van de Duitse taal (via de Actiegroep Duits). Over het bereiken van het tweede deel van het doel, 'ondersteuning van het onderwijsveld', wordt lovend gesproken door betrokkenen, met name vanuit het vo en de hbo-lerarenopleidingen.

Dekking van onderwijssectoren

In het vo is het DIA al tijden effectief in het bereiken van docenten en leerlingen met aansprekend materiaal, werkvormen en educatieve reizen. De Klankbordgroep zorgt er daarbij voor dat activiteiten en ideeën werkelijk aansluiten op de onderwijspraktijk. De promotie van het vak/ de taal Duits is geen kerntaak van het DIA maar wordt wel opgepakt met de andere partners in de Actiegroep Duits. De resultaten hiervan zijn ook bemoedigend, al blijft de positie en aantrekkelijkheid van het vak Duits in het vo een punt van aandacht voor de komende jaren (zeker ook in relatie tot de manier waarop het gegeven wordt, waarover buitenstaanders kritische geluiden laten horen).

Het mbo komt steeds meer in beeld bij het DIA. Wel is zijn rol hier noodzakelijkerwijs beperkt: in het mbo gaat het er immers om dat materiaal aansluit op het specifieke taalgebruik van een bepaald vakgebied. Algemene lesmaterialen zoals die voor het vo zijn hier juist niet de bedoeling in de visie van het DIA.

Voor de lerarenopleidingen is het DIA een effectieve ondersteuner, met name op het domein van 'Duitslandkunde' (waar zij zelf experts op het gebied van taal/Germanistiek zijn). In die rol wordt DIA door de hbo-lerarenopleidingen zeer gewaardeerd, al wordt het wegvallen van de studiereizen (door veranderde subsidievoorwaarden bij EP-Nuffic) betreurd. Met de universitaire lerarenopleidingen lijkt het contact wat minder intensief.

Bereik maximaal?

Meerdere geïnterviewde betrokkenen/docenten vinden dat het DIA (te veel) is gefocust op de Randstad en de UvA. Zo geeft een vo-docent aan vaker activiteiten van het DIA te willen bezoeken, maar de grote reisafstand hiervoor als een beperking te ervaren. Ook voor studenten van de lerarenopleidingen in het oosten is Amsterdam te ver weg. Juist voor de oostelijke grensstreken is het van belang dat het DIA aangehaakt blijft (of vice versa), omdat juist in het grensgebied meer aandacht is voor Duits (oa tweetalig onderwijs). Om dit te verbeteren zouden activiteiten meer door het land verspreid georganiseerd kunnen worden.

Het gaat hier vooral om lezingen en dergelijke. Activiteiten zoals excursies en lesmateriaal zijn uiteraard minder afhankelijk van de vestigingsplaats van de organiserende instantie.

Los van de locatie is er volgens een lerarenopleider een vaste kern van scholen die vaak deelneemt aan activiteiten; een 'inner circle' van scholen/leraren die toch al veel met

Duits bezig zijn. Deze komen op zich uit het hele land maar de vraag is of DIA niet een bredere doelgroep kan proberen aan te boren.

Effectiever = meer personeel?

De tevredenheid onder de afnemers (docenten) van bestaande materialen en activiteiten is groot. Wel zijn er wensen voor uitbreidingen. Daarbij wordt aangetekend dat deze lastig te realiseren zijn zonder uitbreiding van het budget; de menskracht van de afdeling is ook volgens betrokkenen van buiten DIA zeer bescheiden in relatie tot de grote hoeveelheid activiteiten en ambities. Ook de klankbordgroep loopt aan tegen het feit dat de omvang en het bereik van activiteiten soms kleiner dan optimaal is vanwege de bescheiden personele omvang van de onderwijsafdeling. De afdeling maakt slim gebruik van stagiairs en partners om de doelen te bereiken. Maar voor verdere vergroting van het bereik en de effectiviteit (en het inzetten op sommige van de genoemde wensen uit het onderwijsveld) lijkt een grotere personele inzet onvermijdelijk.

Een tweede optie om meer ruimte te creëren is het schrappen van bestaande activiteiten, maar gezien de waardering en de dekking van die activiteiten is dat niet wenselijk vanuit het veld gezien.

Ten slotte is een ander 'verdienmodel' denkbaar voor bepaalde activiteiten. Immers, lesmaterialen hoeven niet per se gratis te worden aangeboden. In dat kader zijn er gesprekken tussen het DIA en educatieve uitgeverij, om de mogelijkheden te verkennen voor samenwerking op het gebied van materiaal rond 'Landeskunde'. Hierin is tot op heden geen succes geboekt in de zin dat een uitgeverij het materiaal zelf gaat ontwikkelen in plaats van het DIA.

4 Publieke taak

Dit hoofdstuk gaat over de publieke taak van het DIA en activiteiten georganiseerd in het kader van het doel "Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland".

4.1 Het DIA in de media

Mediabereik van het DIA

In tabel 4.1 is te zien hoe vaak het DIA volgens de eigen administratie in de pers te vinden was (2012 – 2015). Hierbij gaat het zowel om interviews en ingezonden stukken als om vermeldingen van het DIA door anderen.

tabel 4.1 Persactiviteit DIA 2012 - 2015

Persactiviteit	2012	2013	2014	2015	Totaal
Internet	16	10	7	6	39
Krant	28	16	57	12	113
Tijdschrift	1	3	6	1	11
Radio/tv	6	4	14	11	35
Totaal	51	33	84	30	198

Bron: Persoverzicht DIA 2012 – 2015. Gegevens over 2013 t/m 23 mei 2013, gegevens over 2015 t/m 16 juli 2015.

In de tabel is de berichtgeving n.a.v. de lezing van Jens Weidman (voorzitter Bundesbank) in 2014 niet meegenomen; deze bestond uit 41 berichten via diverse kanalen. Ook omtrent de Dag van de Duitse Taal wordt jaarlijks veel bericht in de pers. In 2015 verschenen er naar aanleiding van de Dag van de Duitse Taal 22 berichten.

Het DIA lijkt er dus goed in te slagen om de pers te vinden. Het belangrijkste medium hierin blijkt de krant; van 2012-2015 zijn in alle grote Nederlandse kranten berichten verschenen. Jaarlijks verschijnen de meeste persberichten, zonder uitzondering, in de Volkskrant (in 2014 waren dit 12 berichten waarvan 1 online verscheen). Naast de grote landelijke kranten wordt ook bericht in veel verschillende regionale en lokale kranten/nieuwsbladen (bijv. de Gelderlander, de Delftse Post en de Leeuwarder Courant). Af en toe verschijnt een bericht in een Duitse krant (bijv. Neue Rhein/Ruhr Zeitung). Tijdschriften zijn het medium waar de minste berichten in verschijnen. Enkele voorbeelden van tijdschriften zijn Elsevier en het Duitse H-Soz-u-Kult.

Ten opzichte van 2012 lijkt de berichtgeving via internet in de daaropvolgende jaren te zijn afgenomen. Dit is echter zeker zo voor 2014, maar niet perse voor 2013 en 2015, aangezien het aantal persberichten van die jaren (nog) niet compleet is. De sites waarop nieuws verschijnt zijn heel divers. In 2012 verschijnen er berichten op onder andere nu.nl, nos.nl en villamedia.nl. In de daaropvolgende jaren staan berichten vooral op veel uiteenlopende sites, zoals duitslandnieuws.nl, foliaweb.nl, historiek.net en kerknieuws.nl. Daarnaast slaagt het DIA er ook goed in om via radio en tv het publiek te bereiken. Dit lukt goed in 2014 en nog beter in 2015; halverwege 2015 is het DIA al 11 keer op radio en tv langs gekomen.

De onderwerpen van de persberichten zijn zeer uiteenlopend. Om een voorbeeld te geven van de onderwerpen die in 2015 aan bod kwamen: Nederlanders laten het Duits links liggen, De gevolgen van de aanslag op Charlie Hebdo, Moslim wake in Berlijn, Duitse schrijver en Nobelprijswinnaar Günter Grass overleden, Waarom Duitsers zo bang zijn voor het opslaan van data, Revolutionaire plannen Merkel en Hollande, Twente wist wat met Joden gebeurde. Er wordt veel ingespeeld op de Nederlandse en Duitse politiek en actuele nieuwsberichten en ontwikkelingen in Duitsland, ook over de resultaten van onderzoek wordt bericht.

Er zijn verschillende woordvoerders die namens het DIA de pers te woord staan; zo is in de eerste helft van 2015 (t/m 16 juli) Ton Nijhuis 7 keer in de pers verschenen (en dan met name in de Volkskrant), en Hanco Jürgens 9 keer.

Met de Volkskrant was er al sinds 10 jaar sprake van structurele samenwerking in het kader van de scriptieprijs. Alhoewel de scriptieprijs zelf sinds een aantal jaren niet bestaat⁵, is er nog steeds geregeld contact van de Volkskrantredactie met het DIA. Ook zijn medewerkers van het DIA (Ton Nijhuis voorop) actief op de opiniepagina van de Volkskrant.

Duitslandweb

Duitslandweb is de eigen 'nieuwsservice' van het DIA, sinds 2015 onderdeel van de website Duitslandinstituut.nl. Dit is een bewuste zet om kosten te besparen en beide onderdelen elkaar te laten versterken.

Volgens het activiteitenoverzicht van het DIA zelf wordt de website maandelijks door ongeveer 30.000 mensen geraadpleegd, dagelijks bezoeken 1000 mensen de website.

Ook docenten raadplegen het Duitslandweb; degenen die hiermee ervaringen op hebben gedaan noemen het informatief, van grote waarde als wegwijzer voor studenten en anderen die nog niet veel van Duitsland afweten. Het biedt op een laagdrempelige manier veel informatie. Het Duitslandweb sluit (samen met lezingen zoals van het Graduiertenkolleg) volgens een docent goed aan bij het doel van het DIA om de algemene interesse in Duitsland te stimuleren.

Daarnaast biedt het Duitslandweb ook veel informatie over (het moderne) Duitsland, zoals een online te raadplegen economisch naslagwerk (gepubliceerd in 2012).

Documentatie-afdeling

Naast het bijhouden van het Duitslandweb had de Documentatie-afdeling een eigen 'knipseldienst' en werden vragen van scholieren individueel beantwoord.

Door de taakstelling (afbouwen van de OCW-subsidie met 50.000 euro in 2014 en 100.000 in 2015) was het DIA genoodzaakt te bezuinigen. De keuze viel op deze twee activiteiten. Sinds 2014 worden daarom scholieren met vragen doorverwezen naar de online informatie van het Duitslandweb, en is de knipseldienst gestopt.

De keus om juist hierin te snijden sluit goed aan bij hoe vanuit OCW gekeken wordt naar de taak van DIA: de nadruk ligt op onderwijs, cultuur en wetenschap, en wat minder op de algemene publieksfunctie.

Wel betreuren betrokkenen, waaronder de (ex-)voorzitter van DIA deze stap, juist omdat ook het maatschappelijk-informerende van DIA zo tot uitdrukking kwam.

⁵ Sinds 2014 is er een nieuwe naam (en een nieuwe geldschieter): Otto von der Gablentz-scriptieprijs.

Sociale media

Op 16 juli 2015 bestaat het sociale media-netwerk van het DIA uit de hieronder in tabel 4.2 weergegeven aantallen.

tabel 4.2 Volgers op sociale media

<i>Sociale media</i>	<i>Aantal volgers</i>
Twitter	
Duitsland Instituut Amsterdam	1363
Duitslandweb	1701
Facebook	
Duitsland Instituut Amsterdam	556
Duitslandweb	1017
LinkedIn	
Duitsland Instituut Amsterdam	500+
Duitslandweb	Geen LinkedIn-account

Bron: *Activiteitenoverzichten DIA 2012 – 2015*

Overigens geldt voor dit onderwerp dat DIA het als een voordeel ziet om in Amsterdam gevestigd te zijn: dichtbij politiek en media. Ter illustratie noemde de DIA-directeur dat zijn collega's van European Studies in Maastricht goed en belangrijk werk doen maar nauwelijks in het nieuws komen, vanwege die locatie Maastricht. In die zin is DIA meer 'aangesloten'.

4.2 Culturele en informerende activiteiten

De doelstelling "Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland" is breed. Jaarlijks neemt het DIA deel/ organiseert zij mede diverse activiteiten die de Duitse cultuur en samenleving onder de aandacht brengen bij een breder publiek. Het DIA organiseert bijvoorbeeld (mede) meerdere film- en muziekvoorstellingen (o.a. Deutsches Kino, de Duits-Nederlandse Nacht, filmpremières en de Duitse filmweek op de Haagse Hogeschool). Ook organiseert het DIA in samenwerking met partners lezingen, boekpresentaties, conferenties, symposia en collegereeksen. Veel van deze conferenties zijn ook van wetenschappelijke aard of behandelen een historisch perspectief/historische studie.

De lezingen van het DIA (in samenwerking met partners) worden vaak gegeven door 'grote namen', merkte de ex-voorzitter van het DIA op. Het DIA heeft het netwerk om bijvoorbeeld te zorgen dat de al genoemde president van de Bundesbank een lezing geeft. En 'onderwerpen die ertoe doen'.

Op een aantal punten zijn verbeteringen doorgevoerd in de periode 2012-15:

- Het DIA doet minder uitgebreide lezingenreeksen met veel partners; dit vereiste (te) veel afstemming en verminderde de focus (omdat alle betrokkenen inspraak wilden in de programmering); samenwerkingen zijn intern tegen het licht gehouden, en beoordeeld op effectiviteit in deze zin.
- Om de effectiviteit van activiteiten te vergroten, wordt sterker ingezet op doelgroepenanalyse, het zoeken van relevante (nieuwe) contactpersonen naast de be-

staande database, en zo nieuwe doelgroepen ontsluiten; en 'strakkere' evaluatie van media-optredens.

Het Goethe-Institut is op cultureel terrein een logische partner, aangezien zij ook een opdracht heeft tot het informeren over de Duitse cultuur. Er wordt samengewerkt, al fluctueerde die samenwerking enigszins over de afgelopen jaren volgens het DIA zelf – dit hangt samen met personele wisselingen en de accenten die verschillende directeurs van het GIN leggen en hebben gelegd (meer politiek of juist meer cultureel).

4.3 Conclusie

Betrokkenen zien de publieksfunctie als een taak die het DIA goed uitvoert. Daarbij werkt het DIA waar dat kan en zinnig is samen met partners, om waar mogelijk kosten te delen en de *exposure* te maximaliseren. Vanwege de daling van de OCW-subsidie is tijdens de huidige subsidieperiode gesnoeid in de personele bezetting op de documentatieafdeling; door het toenemende belang van online informatie lijkt dit gegeven de financiële noodzaak de verstandigst mogelijke beslissing.

5 Effectiviteit en efficiëntie van het DIA

5.1 Effectiviteit: hoofddoel in zicht?

De voorgaande hoofdstukken beschreven en evalueerden de activiteiten op het niveau van de 'deeldoelen'. Als we een stap abstracter kijken, kunnen we onszelf afvragen: dekken de activiteiten met elkaar het hoofddoel waaraan het DIA zich heeft gecommitteerd? Dit is in de subsidiebeschikking als volgt geformuleerd: *Het bijdragen aan de (re-)vitalisering van de betrekkingen tussen Nederland en Duitsland op de terreinen van onderwijs, cultuur en wetenschap.*

Het kernwoord 'bijdragen' is hier essentieel. Het zou niet zinnig zijn te verwachten dat een instituut met de omvang van het DIA eigenhandig betrekkingen tussen twee landen kan revitaliseren. Er is ook steeds minder sprake van revitaliseren, in de zin van het ontdooien van bevroren verhoudingen. Wel liggen er volgens allerlei betrokkenen vele kansen om de betrekkingen beter en sterker te maken. Economisch, politiek, maar zeker ook in onderwijs, cultuur en wetenschap.

De punten waarop we het sterkst de effectiviteit van het DIA hierin zien zijn onderwijs en wetenschap:

- Op wetenschappelijk terrein (met maatschappelijke uitstraling) wordt onderzoek naar Duitsland gestimuleerd, en ook het wetenschapsbeleid van OCW ondersteund. Daarnaast heeft de Duitslanddesk een (vooralsnog bescheiden, maar berekend op maximale impact met beperkte middelen) *boost* gegeven aan mobiliteit van Nederlandse studenten naar Duitsland.
- In het onderwijs zien we een stimulans voor het vak Duits (en daarmee meer mogelijkheden voor communicatie en op die manier een bijdrage aan de bilaterale betrekkingen) en een ondersteuning van de docenten die dit vak geven.

Culturele activiteiten zijn wat minder 'core business' van het DIA, al zien we ook hier allerlei manieren waarop het DIA kennis over Duitsland uitdraagt.

Hiernaast heeft DIA een breder informerende taak. DIA speelt een rol in het maatschappelijk debat door goed geïnformeerde bijdragen in diverse media over diverse onderwerpen, altijd met een 'Duitsland-insteek'. Opvallend is dat juist deze bredere maatschappelijke taak (en het bijbehorende doel) niet 1-op-1 te koppelen is aan het hoofddoel vanwege de zinsnede 'op de terreinen van onderwijs, cultuur en wetenschap'.

Terzijde: effectieve locatie?

Is Amsterdam de meest effectieve locatie voor een Duitsland Instituut? Er ligt een bepaalde toevalligheid in het bestaan van het DIA: er waren ooit drie Duitsland Instituten waarvan er twee zijn opgeheven. De overgeblevene staat in Amsterdam, en de UvA is al die tijd ook mede-financier geweest.

Maar die locatie zorgt, zoals we gezien hebben, bij bepaalde betrokkenen (met name uit de grensstreek) voor een vermoeden van ineffectiviteit, aangezien 'hier' (in de grensstreek) de bilaterale betrekkingen relevanter zijn dan 'daar' (Randstad/Amsterdam). Vanuit de economisch deskundigen is dit een kwestie van perspectief: bij Duitsland vergeleken 'is heel Nederland feitelijk een grensstreek', en bovendien moeten belemmeringen voor wederzijdse handel 'in Den Haag worden weggenomen, zodat ze aan de grens er voordeel van hebben'.

Daarnaast zagen we dat docenten het een nadeel vinden om ver te moeten reizen voor bepaalde activiteiten. Dat punt is met een verhuizing van het Duitsland Instituut niet op te lossen; dat verplaatst het probleem immers, want dan wordt het voor ánderen lastig om naar de nieuwe locatie te komen. De enige oplossing is alle activiteiten gelijkmatig over het land spreiden.

We hebben gezien dat veel DIA-activiteiten wel degelijk landelijke dekking hebben, en dat het DIA het zelf als voordeel ziet om dichtbij politiek en media gevestigd te zijn. Blijvende aandacht voor landelijke dekking van alle activiteiten is wel nodig, en wellicht past verdergaande specifieke samenwerking met grensregio's in de toekomstplannen van DIA. Verhuizen is daarbij geen logische optie, al was het maar omdat voor de relatie met (landelijke) politiek en (landelijke) media Amsterdam een goede uitvalsbasis blijkt te zijn.

5.2 Efficiëntie: het onderste uit de kan?

Het DIA doet een heel scala aan activiteiten met een relatief kleine groep mensen. Dat maakt het DIA al sinds zijn oprichting kwetsbaar. Kleine verschuivingen in de begroting hebben direct gevolgen voor de personele bezetting. Binnen DIA zelf kwam de korting op de OCW-subsidie dan ook hard aan, naast het wegvallen van subsidie uit het Europafonds in 2011. Zelfs kleinere bijdragen leiden al snel tot het stoppen van activiteiten, zoals de hiphopactiviteit en de Volkskrant/DIA-scriptieprijs tot 2012 (waarvoor inmiddels een andere geldschieter is gevonden in de Stichting Von der Gablentz Prijs).

Dit beeld ontstaat in gesprekken binnen DIA, maar zeker ook de betrokkenen om DIA heen (die de organisatie goed kennen) spreken van een zeer efficiënte organisatie, die veel doet met relatief weinig middelen.

Dit is niet altijd zo geweest. Een betrokkene die het DIA al lang kent, zegt dat Ton Nijhuis bij zijn aantreden veel moest verbeteren, omdat het qua bedrijfsvoering rommelig en inefficiënt ging. De huidige efficiëntie is volgens deze respondent (die ook andere onderzoeksinstituten van nabij kent) goed op orde.

De organisatie wordt dit jaar enigszins gewijzigd. Van een model waarin het bestuur formeel gezaghebbend is en de directeur aan hen verantwoording verschuldigd is, gaat het DIA over naar een Raad van Toezicht-model. Die RvT fungeert meer op afstand, wat de feitelijke macht van de directeur vergroot. Dit is een wens van het bestuur, dat op die manier de al feitelijk bestaande situatie (waarin de directeur het volste vertrouwen van het bestuur geniet) formeel wil vastleggen.

Daarbij is het voorzitterschap (feitelijk al in het voorjaar van 2015) overgedragen, van Paul Schnabel naar Tom de Bruijn.

Een gerelateerd onderwerp is de positie van DIA-directeur Ton Nijhuis. Hij is voor velen hét gezicht van het DIA, en wordt breed gewaardeerd en gerespecteerd. De vraag die bij sommigen leeft is: hangt het DIA zodanig aan hem dat als hij vertrekt het DIA ophoudt te bestaan? Het antwoord daarop is niet eenduidig: enerzijds zou het een grote aderlating zijn, juist omdat hij zijn wetenschappelijke taken combineert met zijn directeur-zijn (het managen en promoten van de doelen van het DIA) en omdat zijn kwaliteit en zichtbaarheid in beide volgens uiteenlopende betrokkenen groot is. Anderzijds is het niet zo dat alle activiteiten van het DIA per se via hem lopen. Dat is te zien in het persoverzicht, en in de activiteiten van bijvoorbeeld de onderwijsafdeling en de Duitslanddesk.

DIA heeft dus in Nijhuis een sterke en goed functionerende directeur, maar het is niet totaal ondenkbaar dat er een DIA zonder hem bestaat – al zal dat uiteraard anders van karakter worden omdat hij er wel een stempel op drukt.

Gezien het bovenstaande is het korte antwoord op de beide onderzoeksvragen 'Zijn er aanwijzingen dat dezelfde resultaten met minder middelen te bereiken zijn?' en 'Zijn er aanwijzingen dat meer/betere resultaten met dezelfde middelen te bereiken zijn?':
nee.

6 Toekomst voor het DIA

6.1 Bestaansgrond en taakopdracht

Waarom is DIA op aarde?

Zoals in paragraaf 1.1 aangehaald, is het DIA/ het Duitsland Programma HO destijds opgericht om de negatieve beeldvorming over Duitsland in Nederland te bestrijden. Inmiddels is de mening over Duitsland een stuk positiever in de samenleving als geheel. Als dit nog steeds de focus voor DIA zou zijn, zou dit een reden zijn kritisch naar haar bestaansgrond te kijken. Maar we zien al in de doelen uit de subsidiebeschikking 2012-15 dat de nadruk bij het DIA anders ligt: de Duits-Nederlandse banden verstevigen rondom onderwijs, cultuur en wetenschap.

Zoals we in paragraaf 5.1 constateerden, is de focus bij onderwijs en wetenschap duidelijk te zien. Cultuur krijgt iets minder specifieke nadruk, en hier raakt de taak van het DIA ook aan andere organisaties, met name het Goethe-Instituut. Verder heeft het DIA een bredere informatievoorzienende taak (*'Het stimuleren van belangstelling voor en kennis over het moderne Duitsland'*). Deze wordt effectief ingevuld, maar de vraag is hoe strak deze taak aan het hoofddoel te relateren is (zie paragraaf 5.1). Om deze taak meer expliciet te verbinden met het overige werk van het DIA valt het te overwegen om het hoofddoel te verbreden. Op die manier kan dit deel van het werkveld van DIA bewaard blijven, wat gegeven de verbindingen met vooral het wetenschappelijk deel efficiënt is.

Achterliggend: economische motieven

Veel respondenten uit de hoek van economie/handel en diplomatie leggen een sterke nadruk op het belang van goede Duits-Nederlandse betrekkingen. Het gevaar dreigt dat deze betrekkingen als vanzelfsprekend gezien worden, en dat kan een economisch nadeel voor Nederland betekenen. Vanuit VNO-NCW werd het voorstel tot sluiting van het Consulaat-Generaal in München enkele jaren geleden als symptomatisch hiervoor gezien. Die mogelijke veronachtzaming kan juist nu schadelijk zijn, aangezien de Duitse economische aandacht met opkomende Oost-Europese EU-leden en BRIC-landen volgens een respondent uit de diplomatie naar elders dreigt te gaan.

De economische banden zijn al sterk (in de wereld hebben alleen de buurlanden USA en Canada hebben een grotere onderlinge handelsband), maar er liggen volgens velen kansen om die banden verder uit te bouwen.

Vanuit die economische invalshoek wordt het belang van taal- én cultuurkennis onderstreept. 'Nederlanders denken wel dat ze goed Duits spreken, maar dat doen ze niet'. Bovendien gelden in het Duitse bedrijfsleven andere gewoontes en manieren van zaken doen dan in het Nederlandse; als kennis hierover ontbreekt is dat economisch een gemiste kans. Juist in deze culturele component is DIA volgens betrokkenen goed thuis. Als kennisinstituut kan zij betrokkenen in de grensregio's en elders behoeden voor culturele missers in contacten met Duitsland.

Een essentiële randvoorwaarde daarbij is, juist volgens respondenten die niet direct bij DIA betrokken zijn, voldoende omvang van de organisatie. Van vele kanten werd benadrukt dat DIA in zijn huidige vorm veel voor elkaar krijgt met een zeer beperkt aantal medewerkers, maar dat meer slagkracht daarom niet mogelijk is. Gerelateerd hieraan was het streven in de afgelopen jaren om een bijzonder hoogleraar aan te stellen rondom Duits-Nederlandse economische betrekkingen. Dit is niet

gelukt; enerzijds omdat geen goede kandidaat werd gevonden en anderzijds omdat geen 'onderdak' (bij een universiteit) voor deze hoogleraar werd gevonden.

Ook vanuit de diplomatieke hoek wordt onderstreept dat het DIA een nuttige functie heeft in het bestendigen van de bilaterale betrekkingen tussen Nederland en Duitsland en daarmee een 'evident bestaansrecht'.

Verbreden taakopdracht?

Ligt het voor de hand om de taak van het DIA te verbreden naar een meer verbindende rol, voor lerarenopleidingen en/of universitaire vakgroepen Duits? Dat was een gerichte vraag m.b.t. de basisopdracht die in deze evaluatie onderzocht is. Op beide vragen moet het antwoord negatief zijn. In paragraaf 2.3 is betoogd waarom dit geldt voor de vakgroepen Duits: sterke nadruk op de eigen autonomie, zodanig dat ook het Regieorgaan Geesteswetenschappen hier geen vat op lijkt te hebben. En in paragraaf 3.2 wordt het landschap van lerarenopleidingen geschetst: het DIA speelt hier al een rol als faciliterend/ondersteunend (in lijn met de huidige doelstelling), maar de hbo-lerarenopleidingen hebben hun eigen vereniging en de universitaire lerarenopleidingen houden meer de boot af.

6.2 Subsidies en allianties

Een effectiever DIA?

Veel respondenten binnen en buiten DIA stelden we als laatste twee vragen in het gesprek: '1. Wat zou er moeten overblijven als het budget voor DIA werd gehalveerd? 2. Wat zou DIA moeten gaan doen als hun budget wordt verdubbeld?'

Op beide vragen liepen de antwoorden behoorlijk sterk uiteen, in lijn met de prioriteiten die de verschillende respondenten vanuit hun eigen rol hebben. Zo wilde het Centrum für Niederlande-Studien dat het DIA naast Duitsland als geheel ook de betrekkingen met de Duitse deelstaten en dan met name NRW intensiveert.

Een rode draad is echter dat op veel terreinen meer slagkracht/effectiviteit wordt verwacht van een uitbreiding van (het bereik van) bestaande activiteiten. Naast het oppakken van nieuwe initiatieven (waarvoor verschillende suggesties zijn gedaan) zouden respondenten uitbreiding van het bestaande wensen.

Anders gezegd (en ook dit kwam in veel gesprekken naar boven): betrokkenen (binnen en buiten DIA) hebben wensen, maar verwachten niet dat het DIA die binnen het huidige budget kan uitvoeren. Ook zijn er geen breed levende wensen om bepaalde taken van het DIA af te stoten. De combinatie van deze gegevens leidt tot de conclusie dat *effectiviteitswinst* alleen te behalen is met meer budget.

Mogelijke alternatieve financiering

De vraag is dan: zijn er bronnen die aangeboord kunnen worden om deze verruiming te realiseren? Of in de woorden van onderzoeksvraag 3b: *Kunnen de doelen (deels of in het geheel) ook middels andere geldbronnen worden gerealiseerd?*

Bij OCW zelf is het duidelijk dat de middelen beperkt zijn. In de huidige subsidie is het subsidiebedrag afgebouwd. DAAD werkt met matching en bestaande plafonds, daar zit volgens insiders weinig rek in; hetzelfde geldt voor de UvA-subsidie.

Het bedrijfsleven is een optie: de Duitslanddesk heeft nadrukkelijk toenadering gezocht om bijvoorbeeld aanvullende stipendia gesponsord te krijgen. In Duitsland fungeert zo'n systeem immers, vanuit de maatschappelijke verantwoordelijkheid (met bijbehorende stichtingen en fondsen) die grote Duitse bedrijven voelen. In Nederland

bestaat dit type fondsen veel minder; tot nu toe is geen succes geboekt in dit opzicht. Het bedrijfsleven wordt overigens graag ondersteund door de kennis van het DIA, maar lijkt niet bereid om daar financieel aan bij te dragen. Het bredere doel 'de Nederlands-Duitse betrekkingen vitaal houden' is dan te abstract voor individuele bedrijven die zich meer richten op direct rendement voor hun eigen onderneming.

Zo veel mogelijk worden partners in projecten gevraagd om cofinanciering, maar ook hierin lijkt niet veel meer te 'halen' dan nu al het geval is. Bovendien is projectfinanciering kwetsbaar, getuige het wegvallen van de Volkskrant-DIA scriptieprijs en de hiphop-activiteit.

Voor de publieksfunctie geldt dat deze vanuit zijn aard gratis zal moeten blijven; als mensen moeten betalen voor de informatie op Duitslandweb zullen ze naar andere sites uitwijken.

De toespitsing in het hoofddoel 'op de terreinen onderwijs, cultuur en wetenschap' maakt OCW een eerste logische subsidiënt. Dat neemt niet weg dat het DIA ook opereert op terreinen die voor andere ministeries relevant zijn. Met name Buitenlandse Zaken komt dan in beeld, vanwege het belang van kennisondersteuning en voortdurende goede bilaterale betrekkingen op alle niveaus in de maatschappij. In het verleden kreeg DIA subsidie uit het Europafonds (dat in 2011 ophield te bestaan). Het verkennen van de mogelijkheden die er anno nu bestaan voor een structurelere relatie zou de moeite waard kunnen zijn.

De (ex-)voorzitter van DIA zelf schetste in dit kader de unieke positie van het DIA: 'een wetenschappelijk instituut met een maatschappelijke functie'. Dat kan voor spanning zorgen, want wie voelt zich (financieel) verantwoordelijk voor een dergelijk instituut? DIA past niet geheel in het wetenschapsbeleid, en niet geheel in het beleid van Buitenlandse Zaken op dit punt. Een gedeelde financiering zou een oplossing zijn, als beide ministeries voldoende aanknopingspunten (blijven) zien voor een structurele samenwerking op dit punt.

Voor Economische Zaken is op een zelfde manier onderzocht waar de raakvlakken zijn. Hier is echter de Duits-Nederlandse Handelskamer een eerste logische partner. Het DIA komt daar dus niet direct in beeld.

6.3 Aanbevelingen

Uit het bovenstaande, in combinatie met de eerdere hoofdstukken, hebben we de volgende aanbevelingen afgeleid. De aanbevelingen zijn waar mogelijk specifiek geadresseerd.

1. OCW: houd het DIA in de lucht.

Op al haar taken laat het DIA effectiviteit en efficiëntie zien, en voor een breed scala aan betrokkenen heeft DIA een meer dan voldoende *raison d'être*. Bovendien is er geen enkele aanwijzing dat langs andere wegen vergelijkbare effecten bereikt kunnen worden. DIA is een uniek instituut, in positieve zin.

De taakopdracht 'klopt' dus met behoeften die er zijn, en de doelen zijn relevant voor de betrokkenen.

2. Houd bij gelijkblijvende doelstellingen tenminste het budget op gelijke hoogte.

De verhouding output-input (efficiëntie) bij DIA is groot. Er is bezuinigd op de documentatie-afdeling, het terrein dat minder sterk aan o, c of w te koppelen is. Verdere

terugloop van het budget zal schade toebrengen aan activiteiten die gewaardeerd worden en effectief zijn.

Dat betekent niet per se dat deze aanbeveling uitsluitend aan OCW gericht is; zie de volgende aanbeveling.

3. OCW/DIA: verken de mogelijkheden voor aanvullende financiering vanuit Buitenlandse Zaken.

Allerlei mogelijke alternatieve financieringsvormen zijn (veelal door DIA zelf) onderzocht; sommige vormen worden ook ingezet, zoals projectsubsidies. Gegeven de doelstellingen lijkt hiernaast een bijdrage van Buitenlandse Zaken een mogelijkheid; Buitenlandse Zaken zet zich immers in voor goede bilaterale betrekkingen (maatschappijbreed). Wellicht is een specifieke koppeling aan doel c (de informatievoorzieningstaak) te maken. De haalbaarheid van een dergelijke bijdrage is uit de evaluatie niet op te maken, maar een verkenning hiervan is zeker aan te bevelen.

4. DIA: blijf scherp op bereik naar doelgroep en locatie.

Als het gaat om het bereik van de activiteiten van het DIA vermoeden sommige betrokkenen, terecht of onterecht, een 'Randstad/Amsterdam-bias'. Het DIA krijgt subsidie voor activiteiten met een landelijke uitstraling. Die zien we in allerlei activiteiten inderdaad terug. Toch is het wellicht mogelijk de indruk van zo'n Randstadbias nog meer te vermijden, door activiteiten meer verspreid over het land te organiseren/aan te bieden.

Houd daarnaast de mogelijkheden voor verbreding van doelgroepen scherp in het oog; vermijd met name in het onderwijs alleen een 'inner circle' te bedienen die toch al enthousiast is.

5. DIA: overleg structureel met EP-Nuffic.

Er is al veel samenwerking, met zowel voorheen-EP als met voorheen-Nuffic. Daarnaast kan de kwaliteit en onderlinge verstandhouding verder verbeteren als beide partijen structureel van elkaars activiteiten op de hoogte blijven en mogelijkheden voor verdere samenwerking/afstemming bespreken. Naast praktisch overleg is een overleg op directieniveau hierin ook aan te bevelen.

Bijlagen

Bijlage 1 Lijst geïnterviewden

Geïnterviewden

Organisatie

Duitsland Instituut Amsterdam

Ton Nijhuis	DIA (wetenschappelijk directeur)
Charlotte Boersma	DIA (instituutsmanager)
Kerstin Hämmerling	DIA (onderwijsafdeling)
Britta Bendieck	DIA, Duitslanddesk
Jennifer Steetskamp	DIA, voorheen Duitslanddesk
Paul Schnabel	voorheen voorzitter DIA

Rijksoverheid

Marja Beuk	Ministerie van OCW
Melissa Keizer	Ministerie van OCW
Pim Lantinga	Ministerie van OCW
Peter Mulder	Ministerie van OCW
Sander Piek	Ministerie van OCW
Vera Mulder	Ministerie van Buitenlandse zaken
Jurrien Van der Horst	Ministerie van Buitenlandse zaken
Nina Lange	Ministerie van Economische zaken

Media

Paul Brill	Volkscrant
------------	------------

Economische betrekkingen/ bilaterale organisaties/ diplomatie

Bernard Wientjes	Universiteit Utrecht, voormalig VNO-NCW
Niels Koekoek	Duits-Nederlandse Handelskamer
Friso Wielenga	Haus der Niederlande Münster
Christian Strowa	DAAD
Frank Molle	Ambassade Berlijn
Henk Voskamp	Voormalig Consul-Generaal Düsseldorf

Wetenschappelijk onderwijs en onderzoek

Frits van Oostrom	Universiteit Utrecht, Regieorgaan Geesteswetenschappen
Doris Abitzsch	Universiteit Utrecht
Mieke Zaanen	KNAW, voorheen Universiteit van Amsterdam
Brian Burgoon	Universiteit van Amsterdam (AISSR)
Paul Sars	Radboud Universiteit Nijmegen (per mail)
Liesbeth Van der Grift	Radboud Universiteit Nijmegen
Thony Visser	Universiteit Leiden
Beer Schröder	(EP-)Nuffic

Hoger beroepsonderwijs

Theo Bijkerk Hogeschool Arnhem-Nijmegen
Esther Geerse Hogeschool Windesheim Zwolle
Leo Tunderman Haagse Hogeschool

Middelbaar beroepsonderwijs

Han Verschuur ROC Rijn IJssel Arnhem

Voortgezet Onderwijs

Henk Claassen Stedelijk Gymnasium Nijmegen
Helga Frömming Berlage Lyceum Amsterdam
Tom Teepe Hofstad Lyceum Den Haag
Jan Uittenbroek CSG Willem van Oranje Oud-Beijerland
Mark Van Hout Graaf Engelbrecht Breda
Stephan Meershoek EP(-Nuffic)

Bijlage 2 **Geraadpleegde literatuur**

Disciplineoverleg Letteren Geschiedenis, Regieorgaan Geesteswetenschappen & VSNU (30 juni 2014), Toekomstvisie voor de talen binnen de Geesteswetenschappen in Nederland. Via <http://media.leidenuniv.nl/legacy/toekomstvisie-geesteswetenschappen-30-06-2014.pdf>

Duitsland Instituut Amsterdam (februari 2005), Zelfevaluatie door het Duitsland Instituut van het tweede Duitslandprogramma Hoger Onderwijs 2002 – 2005, Amsterdam.

Duitsland Instituut Amsterdam (maart 2011), Selbstevaluation des Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) 2006 – 2010; im Auftrag des Deutschen Akademischen Austauschdiensts, Amsterdam .

Duitsland Instituut Amsterdam (september 2012), Overzicht stand van financiën DIA 2012; Belooprapportage 2012, Amsterdam.

Duitsland Instituut Amsterdam (september 2013), Overzicht stand van financiën DIA 2013; Belooprapportage 2013, Amsterdam.

Duitsland Instituut Amsterdam (september 2014), Overzicht stand van financiën DIA 2014; Belooprapportage 2014, Amsterdam.

Duitsland Instituut Amsterdam (maart 2015), Jaarrekening DIA 2014, Amsterdam.

Duitsland Instituut Amsterdam, Persoverzicht 2012 – 2015.

Duitsland Instituut Amsterdam, Activiteitenoverzichten 2012 – 2015.

Hämmerling & De Boer (2012), Verslag docentenreis München.

Hämmerling & Paalman (2014), Docentenreis 2014, Literatuurstad Berlijn.

Ministerie van OCW (14 december 2011), Subsidiebeschikking Duitsland Instituut Amsterdam 2012 t/m 2015, Den Haag.

Onderwijsafdeling DIA (2014), Docentenreis *Berlijn als monument van de Koude Oorlog*, verslag en evaluatie, Amsterdam.

Regieorgaan Geesteswetenschappen (15 mei 2014), Meer goedopgeleide leraren in de schooltalen; actieplan. Via <http://www.regiegeesteswetenschappen.nl/images/uploaded/92/editorial/id=374.pdf>

Regieorgaan Geesteswetenschappen (30 juni 2014), Tussenrapportage 2013 inzake Monitoring Duurzame Geesteswetenschappen. Via <http://www.regiegeesteswetenschappen.nl/images/uploaded/92/editorial/id=378.pdf>

Universiteit van Amsterdam en DIA (maart 2012), Samenwerkingsovereenkomst, Amsterdam.

Bijlage 3 **Activiteitenoverzicht DIA 2012-15**

Activiteitenoverzicht 2012

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
Lezingen (n = 10)		
Reeks Zeithistorische Perspektiven (4)		Goethe inst., Geschiedenis in Discussie (UvA, NIOD, GND)
Reeks Amsterdam German Studies Lecture (1)	Helmut Walser Smith	Departement Geschiedenis, Archeologie en Regiostudies (GARS) i.e. UvA
Exclusieve lezing	Adjiedj Bakas over de rol van Duitsland in Europa	Trendoffice Bakas
Reeks Duitsland en de Europese crisis (2)		Duitse Ambassade Den Haag, UvA
Burgerschapslezing	Ton Nijhuis: democratie en onbehagen	Felix Meritis
Lezing	Marnix Krop	NGIZ
Conferenties en symposia (n = 3)		
Marx and the Aesthetic	Diverse sprekers	UvA, SFU, JVE, Goethe inst., ASCA, Stedelijk Museum
Voor de Ontspanning en/of Voor de Oppositie?	Oost-Europa in de jaren tachtig en de dilemma's voor Sociaaldemocraten in Nederland en West-Europa	Werkgroep geschiedenis van de WBS, Alfred Mozer Stichting
Landelijke conferentie	Versterkt de Duitse Taal en Cultuur in het Mbo	Actiegroep Duits, Lerende Euregio
Graduierantenkolleg (n = 10)		
Graduierantenkolleg	Colleges voor promovendi e.a. (10 keer) met vaak meerdere sprekers en zowel uit Duitsland en NL, en af en toe iemand van daarbuiten.	diverse partners: UvA, Lehrstuhlgruppe Neuere en Neueste Geschichte der Friedrich Schiller Universität Jena, Huizinga Instituut, Politieke Geschiedenis, Faculteit Letteren Radboud Universiteit, Montesquieu Instituut
Films en Muziek (n = 12)		
Reeks Deutsches Kino (9)		Goethe inst., Ketelhuis, filmhuis Lumen
Filmpremière	Barbara	A-Film, Goethe inst.
Filmfestival Haagse Hogeschool	Thema: Vrijheid	

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
Duits-Nederlandse Nacht	Sven Ratzke, Nina Hagen	Sven Ratzke
Studiereizen (n = 4)		
Studiereis docenten	Excellentiebevordering München (in februari)	DIA zelf
Studiereis docenten	Excellentiebevordering München (in november)	DIA zelf
Studiereis docenten	Burgerschap en democratie Bonn	DIA zelf
Studiereis Master Duitslandstudies	Studiereis Jena	UvA
Studiereis Master Duitslandstudies	Studiereis Düsseldorf	UvA, Bernd Müller
Divers (n = 5)		
Vorbereidingen	Betrokken bij voorbereidingen van de lezing van Bondsprezident Joachim Gauck	Comité 4/5 mei
Opening tentoonstelling	Tentoonstelling 775 Jahre Berlin	Kulturprojekte Berlin GmbH
Kennisbevordering van het Duits en Duitsland in het HBO	Workshops en paneldiscussie, experts uit economie en onderwijsveld HBO Duits	Haagse Hogeschool, Actiegroep Duits
Overwinningsspeech	Verkiezingen 2012	Felix meritic, de Volkskrant, vfonds
Bijdrage op bijeenkomst	Onderwijsafdeling: lezing belangen van Duits voor de toeristische sector	Breda
Prijzen (n = 2)		
Otto von der Gablentz Scriptieprijs		Stichting Von der Gablentz Prijs
Hiphop-Scholierendag 2012		Duitse Ambassade Den Haag
Actiegroep Duits (n = 5)		
Werkontbijt Dag van de Duitse Taal	o.a. met FME-CWM, VNO-NCW, Tweede Kamer, leden Contactgroep Duitsland, Onderwijsveld Duits	Actiegroep Duits
Dag van de Duitse Taal	Centrale bijeenkomst o.a. OCW, ING-DiBa	Actiegroep Duits
Prijs van de Duitse taal	Winnaar CSG Rehobot, pilotproject tweetalig onderwijs Duits	Actiegroep Duits
Europese Dag van de Talen	Thema: Sprookjesachtig Duits. Roodkapje wordt in het Duits voorgelezen op basisscholen.	Actiegroep Duits

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
Presentatie in Breda	Het belang van Duits voor de toeristische sector	Actiegroep Duits

Activiteitenoverzicht 2013

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
Lezingen (n = 13)		
Reeks (van 3): Poëtica	Ulli Lust, Ingo Schulze, Katja Lange-Müller	Meerdere partners: UvA, Goethe inst., GND
Reeks (van 5): Zeithistorische Perspektiven	Gewijd aan actueel onderzoek naar de nieuwste geschiedenis van Duitsland en Europa.	UvA (Research Seminar Geschiedenis), NIOD, Goethe inst., GND
Reeks (van 1): Amsterdam German Studies lecture Hitler und die Deutschen	De ontwikkeling van het beeld van de persoon Hitler door Duitse historicus Frei	Departement Geschiedenis, archeologie en regiostudies (GARS) UvA
Lezing: Deutschland rechnet ab	Adjiedj Bakas geeft visie op kansen eurocrisis en rol Duitsland.	Trendoffice Bakas
Germanistiek-Lezing	Nicole Colin	Illustere School, UvA
Boekpresentatie Een toekomst voor Europa	ter gelegenheid van Erasmusprijs aan Jürgen Habermas. Paul Schnabel en Tannelie Blom	Praemium Erasmianum en Uitgeverij Boom
Amsterdam German Studies Lecture	Norbert Frei: Hitler und die Deutschen	UvA
Conferenties en symposia (n = 9)		
Das 20. Jahrhundert erzählen (3 dagen)	Zieterfahrung und Zeitforschung im geteilten Deutschland	Universiteit Jena
Wiederholung/Wiederholungsstrukturen (4 dagen)	Interdisciplinäres Graduiertenkolloquium mit Konferenz	DIA zelf
Crisis and mobilization since 1789 (3 dagen)		Universiteit Jena, Friedrich Ebert Stiftung
Nationaal Congres Duits (NCD) (2 dagen)	DIA informatiestand en workshop	Stichting NCD
Alltag am Atlantikwall (2 dagen)	Erfahrungen und Begegnungen der Wehrmacht in Nord-Westeuropa	Thyssen-Stiftung
Symposium (1 dag)	Duitse Europa- en Buitenlandpolitiek	Atlantische commissie
Schoolpartnerschapsconferentie (2 dagen)	40 leraren uit beide landen voor het organiseren van	Kulturministerium Niedersachsen, eTwinning Neder-

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
	schooluitwisseling	land, eTwinning Duitsland
Symposium	The future of democracy	Stichting Preamium erasmianum, Huizinga Instituut
Symposium Freundschaft - Eine Geschichte des Vertrauens (1 dag)	Ute Frevert	Castrum Peregrini
Graduieratenkolleg (n = 8)		
Colleges voor promovendi e.a. (8 keer)	Richt zich speciaal op promovendi die zich bezighouden met het naoorlogse Duitsland, NL-Duitse betrekkingen en met DUI in Europa. Bijeenkomsten staan ook open voor andere promovendi, MA-studenten en senior-wetenschappers	soms met partners: Goethe inst., VGNU
Films en Muziek (n = 14)		
HEBO-filmfestival	7e editie Duitse Filmweek op de Haagse Hogeschool in het kader van het project 'Zukunft Deutschland'. Thema Starke Frauen in der deutschen Filmgeschichte	HEBO, Goethe inst.
Nederlands-Duitse Nacht	Sven Ratzke. Vierde jaar op rij. Duitse en Nederlandse artiesten met muziek in de hoofdrol, interview Hannah Schygulla en filmvertoning Lily Maleen	Sven Ratzke
Reeks DEUTSCHES KINO (10 films)	De filmreeks staat in het teken van bijzondere Duitse speelfilms en documentaires	Goethe inst., Het Ketelhuis, Filmhuis Lumen
Voorpremière	Hannah Arendt	ABC-Cinemien, Goethe inst., GND
Filmvertoning	Lily Marleen, bij bijeenkomst met Hanna Schygulla	DIA zelf
Studiereizen (n = 2)		
Docentenreis Leipzig en Dresden: Midden in Europa	Kennis over historische, economische, culturele en maatschappelijke Dimensies van Europa. Contact met Duitse collega's en experts hoe men deze kennis kan vertalen naar de onderwijspraktijk.	DIA zelf
Studiereis Düsseldorf	voor Master studenten Duitslandstudies	UvA
Divers (n = 10)		

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
Rapport Vasthoudend Innoveren	DIA voerde in opdracht van AWT een studie uit naar het Duitse wetenschapslandschap en innovatiebeleid.	AWT
Wahlnacht	Ter gelegenheid van de bondsdagverkiezingen in DUI	Meines & Partners, BNR Nieuwsradio, NDHK, Duitse Ambassade Den Haag
Nascholingsbijeenkomst docenten geschiedenis	Val van de Muur	UvA, HAN
Werkgroep NL-DUI Geschiedenis (WDMG) (2 dagen)	5e keer. WDMG richt zich op transfers, relaties en vergelijkingen tussen DUI en NL in de 20e eeuw	DIA zelf
Kinderboekenmarkt in Den Haag		Actiegroep Duits, Kinderboekenmarkt Den Haag
Workshop	Ulli Lust voor studenten Duits	UvA
Workshop	Ingo Schulze voor studenten Duits	UvA
Masterclass	Katja Lange-Müller	UvA, GND
Masterclass	Norbert Frei	DIA zelf
Launch website	Launch website Duitslanddesk voor Bureaus Internationalisering	
Prijzen (n = 4)		
RWE-scholierenproject over Duurzaamheid		RWE Stiftung
Prijsuitreiking	Volkskrant/DIA-scriptieprijs en presentatie Bibliografie Maarten Brands	de Volkskrant
Finale Slam mit!	Poëziewedstrijd voor scholieren	Goethe inst., Talenacademie Maastricht
Hiphop-scholierendag		Duitse Ambassade Den Haag, Amstelhouse Berlin
Actiegroep Duits (n = 4)		
Dag van de Duitse Taal, werkontbijt	Vertegenwoordigers uit het onderwijsveld en leden Contactgroep Duitsland	
2e dag van de Duitse Taal	Gastlessen op scholen, Duitstalige poetry slam in Amsterdamse Café Brecht, koken met topkoks, inwinnen juridisch advies Duits	
Jouw hit? Machmit! Muziekactie 2013	Stemmen op vijf Duitstalige hits. Beste liedje gebruikt voor 2e Dag van de Duitse taal	
Sprookjesachtig Duits	Kinderen basisschool enthousiasmeren voor Duitse	

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
	taal - Duitstalige sprookjes voorlezen aan kinderen po en buitenschoolse opvang	

Activiteitenoverzicht 2014

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
Lezingen (n = 14)		
Boekpresentatie (1)	Jacco Pekelder met ambassadeur Kremp, Marnix Krop	Uitgeverij Boom
Zeithistorische Perspektiven (2)	Christine Gundermann, Frank Bösch	Goethe inst., UvA in discussie, GND, NIOD, Goethe inst.
Reeks Europa en financiën (1)	Jens Weidmann	Duitse ambassade
Reeks Poëtica (1)	Ursula Krechel	GND, UvA
Collegereeks (8)	De (on)macht van Duitsland. Verleden, heden en toekomst	Illustere school
Lezing	Werner Sollor: Duitsland na de Tweede Wereldoorlog	UvA
Conferenties en symposia (n = 6)		
Conferentie	Kulturele Anatomien - Gehen	UvA, Goethe inst.
Deutsch als Wissenschaftssprache3 (2 dagen)		Auswaertiges Amt, CIERA, Goethe Intitut Paris
Conferentie Münster	over samenwerking in het hoger onderwijs NL en NRW	OCW, Ministerie NRW, Haus der Niederlande
Drongo Festival		Actiegroep Duits
FestiWall	25 jaar val van de Muur	Goethe inst., GND, DDR-museum, ondersteuning van het AFK
Schoolpartnerschapsconferentie	Leren met de bureu	ETwinning Nederland, Etwinning Duitsland
Graduierntenkolleg (n = 7)		
Colleges voor promovendi e.a. (7 keer)	telkens een ander thema	DIA zelf
Films en Muziek (n = 15)		
Reeks Deutsches Kino (11 keer)	verspreid over 2 of 3 dagen (in 4 gevallen 3 dagen) met diverse thema's	Goethe inst., Ketelhuis, Lumen

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
HEBO Filmweek	Thema val van de muur	Goethe inst., Haagse Hogeschool
Duits-Nederlandse Nacht		Comité 4 en 5 mei Amsterdam, DNHK, GND
Voorpremière	WK '74-Waarom de Duitsers wonnen' met debat	Andere Tijden Sport
Voorpremière	Nena	Cineàrt, KeyFilm, VPRO
Studiereizen (n = 4)		
Studiereis naar Jena voor Masterstudenten Duitslandstudies (5 dagen)		UvA
Studiereis docenten geschiedenis (5 dagen)	Berlijn als monument van de Koude Oorlog	DIA zelf
Studiereis docenten Duits (5 dagen)	Literatuurstad Berlijn	DIA zelf
Studiereis Düsseldorf studenten (2 dagen)	Master studenten Duitslandstudies	UvA FGW-Duitslandstudies
Divers (n = 17)		
Nascholingsreeks Docenten geschiedenis (reeks van 4 x 1 dag)	Duitsland als strijdtoneel van de Koude Oorlog	DIA zelf
Reis OCW naar Berlijn (2 dagen)	Reis rond wetenschapsbeleid voor minister en staatssecretaris OCW en genodigden naar Berlijn	OCW, DAAD
Berlijnse avonden	Berlijnse avonden met schippers zeiltour 1987	door Berlijnse avonden i.s.m. DIA, stichting Muurbrekers
Onderwijsproject	Onderwijsproject Zeitzeugen: Blik op de muur. Op verschillende scholen door het land	DIA zelf
Waardering voor de wetenschap	Waardering voor de wetenschap. Een Duitse les? I.h.k.v. Weekend van de Wetenschap	AWTI
25 Jahre Mauerfall im Deutschunterricht		Goethe inst., Deutsch macht Spass
Masterclass	Robbie Aitken	N.W. Posthumus Instituut
Masterclass	Ursula Krechel	DIA zelf
Nascholingsmiddag docenten geschiedenis	Keizer, Krieg en Revolutie. Duitsland 1871-1918	Huis Doorn
Waardering voor de wetenschap	i.h.k.v. Weekend van de Wetenschap	Adviesraad voor Wetenschap, Technologie en Innovatie
Kinderboekenmarkt Den Haag, Duits Paviljoen		Kinderboekenmarkt Den Haag, Oostenrijkse Ambassade, Actiegroep Duits, Deutsch macht Spass, Deut-

Activiteiten	Wat en wie?	In samenwerking met de volgende partners
		sche Schule Den Haag
Nascholingsbijeenkomst docenten geschiedenis	Geschiedenis DDR i.h.k.v. het nieuwe CSE en 25 jaar val van de muur	DIA zelf
Deutschland Day	Bijdrage van de Duitslanddesk	HvA
Rondleiding	Rondleiding winnaars Eerstejaarsloterij in Berlijn i.h.k.v. Eerstjaarsloterij van 9292	Nuffic
Bijdrage aan discussiebijeenkomst van universiteit Maastricht	over het veranderende landschap van hoger onderwijs in DUI 1 dag	door Universiteit Maastricht
Dag van de Duitsland-alumni		door de Duitslanddesk
Workshop Studeren in Duitsland		Goethe inst.
Prijzen (n = 3)		
Finale Slam mit!	bovenbouwleerlingen Duits	Goethe inst.
Hiphop-battle		met ondersteuning van AFK
Uitreiking Otto von der Gablentzpreis	Prijs uitgereikt aan iemand die zich heeft ingezet voor de betrekkingen tussen NL en DUI	Stichting Otto von der Gablentz
Actiegroep Duits (n = 1)		
Dag van de Duitse Taal		Actiegroep Duits

Activiteitenoverzicht 2015

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
Lezingen (n = 12)		
Gesprek met boekauteur	Malte Hertwig in gesprek met Krijn Thijs	Goethe inst.
Oratie	Oratie Axel Hagedorn	door de UvA
Reeks Europa en financiën (1)	Hans-Werner Sinn en Sweder van Wijnbergen	DIA zelf
Lezing en fotoserie (1)	Berlijn avond met Krijn Thuis & Marc Dubach	door Club Natlab Berlin
Lezing/presentatie Eugen Ruge	Naar het westen: Van Berlijn naar de Middellandse	GND en Deutsche Bibliothek Den Haag

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
	Zee	
Reeks Poëtica	met Eugen Ruge	GND, UvA
Lezing	James Jeffrey	Atlantische Commissie
Actualiteitenreeks Duitsland in DIAloog	Begrijpen Duitsers Rusland beter? Met Wouter Meijer en Laura Starink	DIA zelf
Lezing /rondleiding	Armando tentoonstelling 'Brokstukken' - Britta Bendieck	door Chabot Museum Rotterdam, Goethe inst.
Lezing	Neil Gregor	SPUI25, Open Universiteit
Lezing, tentoonstellingen filmvoorstelling	o.a. Dan Dinar	Goethe inst., UvA, Joods Historisch Museum
Boekpresentatie	Helmuth Plessner	GND
Conferenties en symposia (n = 9)		
Conferentie Körperbilder		UvA
Nationaal Congres Duits	Duitslanddesk met informatiestand, spreekuur en workshops aanwezig	door Nationaal Congres Duits
Deutsch-Niederländische Konferenz Sprache, Beratung, Arbeit	Duitslanddesk informatiestand en pitch	door Euregio
Buitenlands beleid Duitsland en de VS/ Transatlantische betrekkingen EU & VS		Atlantische Commissie en Konrad Adenauer Stiftung
Conferentie internationale studiekeuze	Duitslanddesk informatiestand en pitch	door de Haagse Hogeschool
Conferentie Mittler und Vermittler		AGES, VGNU, Universiteit Utrecht, Deutsch Französische Hochschule, Goethe inst. Nederland / Paris, UvA, Deutsch-Französische Kulturstiftung, Castrum Peregrini
Bystander conferentie		Jena, München
Nationaal Economisch Forum		SIC, Jaarbeurs
DAAD-konferenz		DIA zelf
Graduieratenkolleg (n = 3)		
Colleges voor promovendi e.a. (3 keer)		1 GK i.s.m. AISSR (UvA)
Films en Muziek (n = 16)		

Activiteiten	Wat en wie	In samenwerking met de volgende partners
Reeks Deutsches Kino (14 keer)		Goethe inst., Ketelhuis, filmhuis Lumen, Vera Zienema
Duitse Filmweek	Thema: Antihelden - wenn Männer erwachsen werden	Haagse Hogeschool, Goethe inst.
Voorpremière	Victoria	Goethe inst., September Film
Studiereizen (n = 2)		
24-uurs nascholing voor leraren	Onderwerp: Participatie in de les Duitsburg-Essen	DIA zelf
Reis Prämienprogramm	Bonn en Leipzig voor zeer getalenteerde Nederlandse leerlingen uit 5 vwo - DIA in jury	door PAD
Divers (n = 10)		
Workshop	Voorbereiding studeren in Duitsland	Goethe inst.
Masterclass	Eugen Ruge	GND, UvA
Workshop	Voor studentenambassadeurs	door Duitslanddesk
Beleef 10 jaar LinQ	Informatiestand afdeling onderwijs en workshop, informatiestand Duitslanddesk	door EP-Nuffic
Germanday	Informatiestand Duitslanddesk en workshop	door de Rijksuniversiteit Groningen
Afscheid DIA-hoogleraar	Chris Lorenz	VU
Vorbereitungworkshop	studeren in Duitsland	door Duitslanddesk , Goethe inst.
Nascholing	25 Jahre Deutsche Einheit	Goethe inst., Deutsch macht Spass
Duitslanddesk in Maastricht		Stichting Voortgezet Onderwijs Parkstad Limburg, Studentvereniging Alcuinus Aken
Intensivkurs Deutsch	Voor DIA-Stipendiaten	door Duitslanddesk , Goethe inst.
Prijzen (n = 0)		
Actiegroep Duits (n = 1)		
Dag van de Duitse Taal		Actiegroep Duits

